

על הפרטי והמקצועי אצל עורכי דין ועל הכבוד שביניהם

מאת

לימור זר-גוטמן, אייל כתבן ובוועז שנור*

המאמר מחבר בין שני יסודות של פרופסיית עריכת הדין. היסוד הראשון, הוא המונח "כבוד המקצוע" שהוא מונח מרכזי ומכונן ששימושיו רבים ומגוונים, אך הוא נעדר הגדרה ברורה בדין הקיים (כללים, פסיקה או החלטות) והשימוש בו נעשה ממקרה למקרה באופן אינטואיטיבי הנעדר כל תשתית לוגית-תיאורטית. שלושה מובנים מוצעים למונח "כבוד המקצוע" בהקשר של עורכי הדין. הראשון, כבוד טקסי הניתן למי שמשתייך לקבוצה אליטיסטית מבודלת שהציבור לא מכיר היטב (לדוגמא, כלפי משפחת המלוכה). השני, יראת הכבוד הניתנת למי שהגיע להישגים מיוחדים הודות ליכולת ומאמץ. השלישי, כבוד מוסרי שחשים כלפי מי שהתנהגותו אינה פוגעת בתקנת הציבור. אין כל היררכיה או עדיפות בין המובנים אלא שבמצטבר הם צריכים ליצור כבוד מקצועי חזק. ברגע שמובן מסוים נחלש יש צורך לחזק מובן אחר כדי שימלא את החלל שנוצר, אחרת עלול מונח הכבוד להתרוקן ולקרוס לתוך עצמו.

היסוד השני של פרופסיית עריכת הדין, בו עוסק המאמר, היא האבחנה בין הספירה הפרטית לספירה המקצועית אצל עורכי הדין. המאמר סוקר את הזירות השונות בהן נשמרה ההפרדה בין הפרטי למקצועי, למול הזירות בהן קיים עירוב בין השתיים ומראה איזה מובן של הכבוד המקצועי איפשר בכל זירה את ההפרדה או העירוב. באופן זה, הצגת מובניו השונים של המונח כבוד המקצוע מאפשרת להבין בצורה מיטבית את נקודות הניתוק והערוב שבין הפרטי למקצועי לאורך השנים.

אנו מציעים במאמר שבזירות בהן קיים העירוב וניתן להעמיד לדין משמעתית בגין מעשים שבוצעו בספירה הפרטית, תופעל הסמכות בעזרת הקריטריון של פגיעה בתקנת הציבור שהוא הבסיס לכבוד המוסרי. כך שרק התנהגות בספירה הפרטית הפוגעת בערכים החברתיים הבסיסיים של החברה הישראלית, תהיה עבירת משמעת.

* לימור זר-גוטמן, מרצה בכירה, ראש המרכז לאתיקה ואחריות מקצועית של עורכי דין ע"ש וינר, המסלול האקדמי, המכללה למינהל; אייל כתבן, מרצה בכיר, המרכז למשפט ועסקים; בוועז שנור, מרצה בכיר, המרכז למשפט ועסקים.

מבוא. א. "כבוד המקצוע" כמונח מרכזי בפרופסיית עורכי הדין בישראל;
 1. מטרתו של "כבוד המקצוע" וההיסטוריה שלו; 2. השימושים השונים של "כבוד המקצוע". **ב. מובניו של מונח ה"כבוד". ג. מובניו של "כבוד המקצוע" אצל פרופסיית עריכת הדין. ד. יצירת ההפרדה בין הפרטי למקצועי. ה. יצירת העירוב בין פרטי למקצועי;** 1. הרשעה משמעתית בגין התנהגות פרטית; 2. הופעת עורכי דין בתקשורת. **ו. המדיניות המוצעת – עירוב בין פרטי למקצועי ככלי לחיזוק הכבוד המוסרי. סיכום.**

מבוא

אחד מהיסודות שעליהם בנויה הפרופסיה של עורכי הדין בישראל היא ההבחנה בין שתי ספרות: הפרטית והמקצועית.¹ כללי האתיקה והפסיקה המשמעתית בעניינם של עורכי דין מבוססים על ההבחנה בין שתי הספרות האלו, ובכך הם יוצרים סוג מסוים של "פיצול אישיות" בקרב עורכי הדין, אך גם חיבור ביניהן. מחד, כללי האתיקה יוצרים הפרדה מלאכותית בין הספרה הפרטית למקצועית. במקרים רבים החוק והכללים מבקשים להפריד בין הפרטי למקצועי. מדי המשפט הם דוגמה מובהקת לכך, דוגמה למעין "תחפושת" המנטרלת את העצמי של עורך הדין, את הפרטי שבו, בניסיון ליצור לו מכובדות.² עורכי הדין גם נדרשים להתנהגות שונה מזו המצופה מהאדם הרגיל, דוגמת השמירה על חסיון עורך דין – לקוח, גם כאשר הדבר עלול לפגוע בצדדים שלישיים. אפילו מבחינה סמנטית,³ במישרין או בעקיפין, במודע או שלא במודע, חוק לשכת עורכי הדין, התשכ"א–1961, ס"ח 347 (להלן: החוק או חוק לשכת עורכי הדין) והכללים שהותקנו מכוחו יוצרים את ההפרדה הזו בין הפרטי למקצועי, בין איש המקצוע לבין האדם, למעט חריג אחד בחוק,⁴ וכן טרם הסמכתם או לאחר הוצאתם (הכפוייה)

-
- 1 במילה "פרטי" כוונתנו לכל מה שאינו כלול במקצוע עריכת הדין. לפיכך בגדר ה"פרטי" ייתכן שייכנסו פעילויות ציבוריות (כמו פעילות פוליטית) או מקצועיות (כמו מסחר, רפואה, ראיית חשבון ושאר מקצועות שאינם עריכת דין) ולא רק פעילויות שנעשות בספרה הפרטית-משפחתית של האדם.
- 2 למדי המשפט מטרת נוספות כמו שמירה על מסורת המשפט, שוויון בין עורכי הדין ועוד.
- 3 "בחירת המלים יוצרת מציאות", כדבריה של יופי תירוש, "סיפור של אונס לא יותר" – על הפוליטיקה של ייצוג טקסטואלי בע"פ 3031/98 מדינת ישראל נ' דן שבתאי, "משפטים" לא (2001) 579, בעמ' 583; אגב, בעבר היה על נשים לשכנע כי הן "בני אדם" (Persons) כדי לשמש עורכות דין. ראו: אייל כתבן ורות הלפרין-קדרי, "The Feminist Proposal is Really Ridiculous" – המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל, "מחקרי משפט" כה (2009) 237. סמנטיקה שחייבה מאבק של כעשור.
- 4 סעיף 9ב(ו) לחוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א–1961, ס"ח 347.

מהלשכה⁵ עורכי הדין אינם מזוהים כ"אדם"⁶ ובחירת המילים הזו, אף שאינה מכוונת, יוצרת אשליה שלפיה עורכי דין, מרגע שנהפכו לכאלה, כבר אינם "בני אדם". מאידך, הכללים יוצרים ומחייבים חיבור בין הפרטי לבין המקצועי – בין עורך הדין כאדם לעורך הדין כאיש מקצוע. למשל, אם עורך הדין כשל או שגה בפעילותו הפרטית, ניתן לזקוף זאת לחובתו במישור המקצועי ולהעמידו לדין משמעתי. הכללים והפסיקה דורשים מעורכי הדין להתנהג בספרה הפרטית לפי האתיקה החלה על כל אדם, ולעיתים בהתנהגות שהיא מעל ומעבר לזו שאנו מצפים לה מאדם "רגיל". הציפייה היא שגם כפרטים יתנהגו עורכי הדין בצורה שתכבד את המקצוע, את חבריהם למקצוע ואת עולם המשפט. אם לא יעשו כן – התנהגותם זו עלולה להרחיק משורות העוסקים במקצוע.

יסוד נוסף שעליו בנויה הפרופסיה של עורכי הדין בישראל הוא המונח "כבוד המקצוע". המונח הוא יסוד מרכזי ומכונן, הואיל והשימושים בו רבים ומהותיים: המונח מייצג הצדקה לקיומה של ההסדרה העצמית של הפרופסיה; מטרה של הדין המשמעתי הייחודי החל רק על עורכי דין; יסוד בעבירת סל משמעתי ויסוד בעבירות משמעת פרטיקולריות שעליהן תינתן הדעת בהמשך המאמר; רציונל מאחורי כמה איסורים משמעתיים; אינטרס חוקתי שיש בו לגבור על זכויות יסוד. למרות מרכזיותו של המונח אין הגדרה ברורה של מובנו על ההבחנות הנדרשות בין מובניו השונים.⁷

במאמר זה אנו מבקשים לראשונה לחבר בין שני יסודות אלו של הפרופסיה: ההבחנה בין הפרטי למקצועי ומובניו השונים של המונח "כבוד המקצוע". הצגת מובניו השונים של המונח תסייע להבנתו, על מובניו השונים, ותאפשר להבין הבנה מיטבית את נקודות הניתוק והעירוב שבין הפרטי למקצועי לאורך השנים. למרות השימוש הנרחב במונח זה אין לו בדין הקיים (כללים, פסיקה או החלטות) הגדרה ברורה, והשימוש בו נעשה ממקרה למקרה, לרוב אינטואיטיבית בלא כל תשתית לוגית-תאורטית.

5 סעיף 24 לחוק לשכת עורכי הדין: "אדם כשיר להיות עורך דין אם נתקיימו בו אלה: (1) הוא בעל השכלה משפטית גבוהה; (2) עבר תקופת התמחות; (3) עמד בבחינות הלשכה; הכל לפי המפורט בפרק זה". סעיף 42 לחוק לשכת עורכי הדין: "אדם הכשיר להיות עורך דין והוא תושב ישראל ובגיר יהיה לעורך דין עם קבלתו כחבר הלשכה"; סעיף 59 לחוק לשכת עורכי הדין: "עורך דין לא יעסיק במשרדו, בלי היתר מאת הלשכה, אדם שחברותו בלשכה הושעתה".

6 הם כן מזוהים כמי שתפקידם לייצג "אדם אחר".

7 יש המציגים את כבוד המקצוע ותדמיתו כערך המכונן של פרופסיית עורכי הדין ששמירה עליו הפכה למטרה המרכזית שלה. ראו: לימור זר-גוטמן, "תדמית מקצוע עריכת הדין", המשפט יב (2007) 231, בעמ' 233–235. שם היא מתייחסת התייחסות אחידה וגורפת למונח "כבוד המקצוע ותדמיתו" ובוחנת את הדרכים השונות לחיזוקו בהמליצה על דרך אחת. במאמר הנוכחי אנו מבקשים להתעמק במובניו השונים של המונח "כבוד המקצוע" ולקשור אותו לעירוב הקיים בין הספרה המקצועית לספרה הפרטית. עם זאת במאמר זה איננו עוסקים בשאלה המקדמית אם ראוי לשמור על כבוד המקצוע, ומה הצדקות לכך.

היעדר הגדרה מונע קביעת מדיניות ברורה באשר לגבולותיו ופוגעת בוודאות. המודל שאנו נציע להגדרת המונח מושתת על תפיסה אנליטית את מובני הכבוד, ויש בו אחדות וודאות. יתרה מזאת, הגדרת המונח כבוד המקצוע תאפשר לגזור ממנו את היחס הראוי בין הפרטי למקצועי.

המאמר יציג שלושה מובנים של המונח "כבוד המקצוע", כפי שהוא בא לביטוי באשר לפרופסיה של עורכי הדין: הראשון, כבוד טקסי הניתן למי שמשתייך לקבוצה אליטיסטית מבודלת שהציבור אינו מכיר היטב (לדוגמה, כלפי משפחת המלוכה); השני, יראת הכבוד הניתנת למי שהגיע להישגים מיוחדים הודות ליכולת ומאמץ; השלישי, כבוד מוסרי שחשים כלפי מי שהתנהגותו מוסרית.

לתפיסתנו, אלו שלושה מובנים שונים היוצרים יחד את כבוד המקצוע, אך כל אחד מהם מתעורר בנסיבות אחרות, משרת מטרה אחרת ועומד בפני עצמו כמושג כבוד הראוי לתיאור עצמאי. ודוק, אין למוכן אחד עדיפות על האחרים, כיוון שאין בינם לבין עצמם כל מדרג קבוע; גם אין אפשרות לקבוע קביעה אפריורית מוחלטת בדבר חלקו של כל מובן ביצירת כבוד המקצוע, כיוון שקביעות אלו תלויות בהשקפת המתבונן, במצב הנתון, במקום ובזמן. למשל, ייתכן כי שופט יעניק את המשקל הגדול לכבוד הטקסי, הנהגת הלשכה תעניק אותו ליראת הכבוד, ואילו מרצים לאתיקה יעניקו אותו לכבוד המוסרי. הקביעה החשובה לעניין היחס שבין מובניו השונים של כבוד המקצוע היא שבמצטבר הם צריכים ליצור כבוד מקצוע חזק. כדי להשיג מטרה זו נדרש חוסן מצטבר מינימלי של שלושת מובני הכבוד יחד – כשמוכן מסוים נחלש יש צורך לחזק מייד מובן אחר כדי שימלא את החלל שנוצר. אם לא יתמלא החלל, עלול מונח הכבוד להתרוקן ולקרס לתוך עצמו.

מבנה המאמר יהיה כדלהלן: הפרק השני יציג את ההיסטוריה ואת השימושים השונים במונח "כבוד המקצוע" בקרב פרופסיית עריכת הדין בישראל. הפרק השלישי ינתח את מושג ה"כבוד" ויציע עבורו שלושה מובנים. הפרק הרביעי יישם את שלושת המובנים של המונח "כבוד" בהקשר של עורכי הדין בישראל. הפרק החמישי יעמוד על יצירת ההפרדה בין הפרטי למקצועי דרך שורה של כללים שונים העוסקים בממשק שבין הפרטי למקצועי כפי שהם משתקפים בהחלטות מוסדות הלשכה ובתי המשפט. הפרק השישי יציג את העירוב בין הפרטי למקצועי בשתי זירות מרכזיות: הראשונה הרשעה בדין המשמעתי בגין התנהגות שאירעה בספרה הפרטית, והשנייה הופעת עורכי דין בתקשורת. הפרק השביעי יעסוק במצב הרצוי, שהוא המדיניות שאותה יש לנקוט, לעמדתנו, בכל הנוגע לעירוב בין הפרטי למקצועי. הפרק השמיני יחתום ויסכם את ממצאי המאמר.

א. "כבוד המקצוע" כמונח מרכזי בפרופסיית עורכי הדין בישראל

1. מטרותיו של "כבוד המקצוע" וההיסטוריה שלו

"כבוד המקצוע", הוא מונח מרכזי עבור הפרופסיה של עורכי הדין בישראל. השימושים במונח זה, שייסקרו בפרק זה, הם מגוונים ומהותיים – כבוד המקצוע הוא אחת משתי מטרות הדין לקיומה של אסדרה עצמית רחבה שניתנה לפרופסיה בחוק; הוא אחת משתי מטרות הדין המשמעתי; הוא יסוד בעבירת משמעת, שהיא עבירת סל רחבת היקף; הוא יסוד בעבירות משמעת פרטיקולריות; הוא רציונל לאיסורים המוטלים על עורכי דין, כגון פרסומת שידול; לבסוף, הוא אינטרס חוקתי שיש בו לגבור על זכויות כמו חופש הביטוי וחופש העיסוק. כפי שנראה, מדובר במונח מכונן המעצב את הפרופסיה בכמה היבטים, ומכאן גם חשיבות ניתוח מובניו השונים – ניתוח שייעשה בפרק ד.

שימושי המגוונים של המונח "כבוד", ובהמשך של "כבוד המקצוע", מתחילים בפקודת עורכי הדין המנדטורית משנת 1922, שנקטה לשון ברורה, ולפיה על עורכי הדין לשמור על כבוד בית המשפט. נדמה כי היה מדובר בניסיון לחינוך אוכלוסיית עורכי הדין המקומית לתת כבוד טקסי לבית המשפט,⁸ עניין שנתפס כמובן מאליו בבריטניה. פקודת עורכי הדין יצרה מנגנון שבו היו עורכי הדין נתונים למרות מערכת השיפוט וזקן השופטים. מהחקיקה דאז נראה כי לצד המרות השיפוטית שלה היו כפופים עורכי הדין, גם ההתייחסות לכבודם המקצועי של עורכי הדין הייתה כלי להשגת מכובדות למערכת השיפוט עצמה. סעיף 14 לפקודה, אשר עסק בנושאים שבהם עוסק מאמר זה – היחס בין חייו המקצועיים לחייו הפרטיים של עורך הדין וכבוד המקצוע – משקף יחס זה לכבוד המקצוע. הסעיף חייב את עורכי הדין: "לנהג כבוד בכל בית משפט"; "אסור לו לעסק במלאכה אחרת"; "אסור לו לפרסם".⁹

מערכת השיפוט¹⁰ הטילה איסור על עורכי דין לעסוק בעיסוקים אחרים ובאיסור פרסומת בכורכה איסורים אלה בחובה לנהוג בכבוד בבית המשפט. במילים אחרות, העירוב בין הפרטי לציבורי, שנתפס ככל הנראה כפוגע במכובדות, נאסר לא משום שמערכת השיפוט רצתה להגן על כבודם של עורכי הדין אלא כדי להגן על כבודה שלה. בד בבד עם החקיקה הרשמית הוציאה הסתדרות עורכי הדין היהודים בארץ ישראל, ארגון וולונטרי שכלל רק עורכי דין יהודים ופעל עד להקמת הלשכה, כללי אתיקה מקצועית משל עצמה.¹¹ כללים אלו היו מפורטים הרבה יותר ורוויי כבוד. אולם נדמה כי

8 השוו: W. Wesley Pue, "Becoming 'Ethical': Lawyers' Professional Ethics in Early Twentieth Century Canada", 20 *Man. L.J.* (1991) 227.

9 פקודת עורכי הדין, 1922, חא"י, כרך א (ע) 3.

10 למערכת השיפוט בתקופת המנדט ראו: נתן ברוך, **מסד למערכת השיפוט הישראלית: שופטים ומשפטנים בארץ ישראל, 1908–1930** (2004).

11 עיקרי האתיקה המקצועית של הסתדרות עורכי הדין היהודים בא"י (1936) מופיעים אצל אבנר ח' שאקי ואהרן מלמד, **אתיקה מקצועית של עורכי הדין בישראל (בתחיקה, בפסיקה**

הסתדרות עורכי הדין ראתה בכבוד המקצוע מטרה בפני עצמה שאינה רק כלי להגנה על כבודם של השופטים ובתי המשפט. הכללים יצרו מערכת נורמות שנועדה לוודא שעורכי הדין ינהגו במכובדות בעומדים מולם, ושהעומדים מולם ינהגו במכובדות בעורכי הדין.¹²

פקודת עורכי הדין משנת 1938 ופקודת המועצה המשפטית מאותה שנה¹³ העבירו את הפיקוח על האתיקה המקצועית ועל עורכי הדין מידי מערכת השיפוט והעומד בראשה לידי עורכי הדין. שינוי מנהלי זה משתקף גם בשינוי במיקוד הכללים העוסקים בכבוד המקצוע, וניתן לראות כי בחיקוקים אלה הדגש מושם הן על כבוד בית המשפט והן על כבוד המקצוע.¹⁴

עם הקמת לשכת עורכי הדין בשנת 1962 אוחדו סמכויות המועצה המשפטית והסתדרות עורכי הדין לכלל יחידה אוטונומית אחת שקיבלה את כל הסמכויות, הלא היא לשכת עורכי הדין. בחוק לשכת עורכי הדין קיימים שני סעיפים אשר מזכירים את המונח "כבוד", ובשניהם ההקשר הוא של כבוד מקצוע עריכת הדין בפני עצמו ובלי קשר לכבוד בתי המשפט.¹⁵ כללי האתיקה מפורטים מעט יותר ועוסקים גם בכבוד המקצוע וגם בכבוד בית המשפט (בדרך כלל בצמוד זה לזה)¹⁶ ובכבודם של שחקנים נוספים, לרבות

ובפרקטיקה (1958) בעמ' 180. ראו גם: Neta Ziv, "Combining Professionalism, Nation: Building and Public Service: The Professional Project of the Israeli Bar 1928–2002", *Fordham L. Rev.* (2003) 1621.

12 סעיף 5: "עורך דין ינהג כבוד בשופטים ובפקידים [...] אולם אין פרוש תקנה זו שימחול על כבודו או על עניני שולחו בשעה שהוא ממלא את שליחותו"; סעיף 11: "עליו לנהוג כבוד בבעלי הדין, בעורכי-דינם ובעדים"; סעיף 23: "עורך-דין ינהג כבוד ואדיבות בחברו עורך-הדין"; סעיף 29: "אל יעסוק כמלוה ברבית ואל ישפיל את רמת מקצועו על ידי עסקי סרסרות"; סעיף 33: "מחובתו של עורך-הדין לשמור על כבוד המקצוע".

13 פקודת עורכי הדין, 1938, ע"ר תוס' 1, 843 (ע) 75; פקודת המועצה המשפטית, 1938, ע"ר תוס' 1, 843 (ע) 75.

14 סעיף 16(2) לפקודת עורכי הדין, 1938: "חייב להתיחס בכל הכבוד לכל בית משפט"; סעיף 20(1) לפקודת עורכי הדין, 1938: "אם טענו על עורך דין כי הוא אשם בהתנהגות מחפירה, בהתנהגות של מרמה או בהתנהגות שאינה הולמת את המקצוע"; סעיף 14(ח) לפקודת המועצה המשפטית, 1938: "לערוך חקירה בהתנהגותו של כל עורך דין [...] בהתנהגות בלתי הוגנת למקצוע או בהתנהגות המבזה את המקצוע של עורך דין".

15 סעיף 53 לחוק לשכת עורכי הדין קובע כי "עורך דין ישמור על כבוד המקצוע של עריכת דין ויימנע מכל דבר העלול לפגוע בכבוד המקצוע"; סעיף 55 לחוק מסמין את המועצה הארצית לקבוע כללים לעניין פרסום, ובלבד שפרסום כזה יעמוד בשני תנאים, ובהם איסור לפגוע בכבוד המקצוע.

16 כללים 2, 3 ו-32 לכללי לשכת עורכי הדין (אתיקה מקצועית), תשמ"ה-1986, ק"ת 4965 (להלן: כללי האתיקה) (לרבות לעניין מדי משפט הקבועים בכללי לשכת עורכי הדין (מדי משפט), תשס"ו-2005, ק"ת 6427).

עורכי דין אחרים.¹⁷ וכך כבוד עורכי הדין, אף שהוא עשוי לעמוד בפני עצמו, משמש גם כלי להשגת כבוד לבתי המשפט. נראה כי מצב זה משקף את העובדה שעד לשנות השבעים פעלה הלשכה בשיתוף עם מערכת השיפוט כדי לחזק את הפרופסיה המשפטית ואת תדמיתה.¹⁸

2. השימושים השונים של "כבוד המקצוע"

השימושים במונח "כבוד המקצוע" אצל פרופסיית עורכי הדין בישראל הם מגוונים. השימוש הראשון שנציג מוסווה מהעין אך מהותי ומכונן – ההגנה על כבוד המקצוע משרתת את האינטרס לשמר בידיה את המונופול והניהול העצמי שניתנו לה בחוק.¹⁹ שמירה על מכובדות המקצוע מחזקת את אמון הציבור ומאפשרת את המשך המונופול והניהול העצמי. אם ייפגע כבוד המקצוע, ייפגע אמון הציבור, והדבר עלול להוביל לצמצום האוטונומיה והניהול העצמי או לביטולם.

השימוש השני, וכנראה הבולט ביותר (שכן הוא מוזכר כל העת בפסיקה המשמעתית) הוא כאחת משתי מטרותיו המוצהרות של הדין המשמעותי: הגנה על הציבור ושמירה על כבוד המקצוע ותדמיתו. לדוגמה, עורך דין שהורשע בשליחת יד בכספי לקוחות, הרשעתו והעונש שיוטל עליו ייקבעו כדי להגן על הציבור וכדי לשמור על כבוד המקצוע, שאותו הכתים עורך הדין בהתנהגותו. שמירה על כבוד המקצוע ותדמיתו כמטרה של הדין המשמעותי משמעה העברת מסר לכלל הציבור שאדם כזה אינו ראוי להיות עורך דין, כי עורכי הדין הם אנשים הגונים וישרים שניתן לסמוך עליהם.²⁰

שימוש שלישי במונח הוא כיסוד בעבירת המשמעת הקבועה בסעיף 53 לחוק: פגיעה בכבוד המקצוע. בעבירת סל זו נכללות התנהגויות רבות שנקבעו כפוגעות בכבוד המקצוע – משליחת יד בכספי לקוחות,²¹ ביצוע עבירות מס,²² העלאת טענות לא

-
- 17 כלל 33 לכללי האתיקה.
 18 עלי זלצברגר, "קשר המשפטנים הישראלי: על לשכת עורכי הדין בישראל ובני בריתה", **משפטים לב** (2002) 43, פרק ד.
 19 זר-גוטמן (לעיל, הערה 7) בעמ' 91–93. דברי ראש לשכת עורכי הדין המובאים שם בעמ' 92 חושפים שימוש זה.
 20 על"ע 3467/00 **הוועד המחוזי נ' צלטנר**, פ"ד נו(2) 895 (2002); על"ע 2531/01 **חרמון נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו**, פ"ד נח(4) 55, בפסקה 8 (2004); לימור זר-גוטמן, "הרפורמה בדין המשמעותי של עורכי הדין: האם תוקנו הליקויים?", **המשפט טו** (2010) 17, בעמ' 37–38. ראו עוד: Debora L. Rhode, "Moral Character as a Professional Credential", 94 *Yale L.J.* (1985) 491, pp. 510–511; M.A. Cunningham, "The Professional Image Standard: An Untold Standard of Admission to the Bar", 66 *Tul. L. Rev.* (1992) 1015, pp. 1026–1031.
 21 ראו למשל: בד"מ (משמעת ת"א) 163/10 **ועדת האתיקה של לשכת עוה"ד במחוז ת"א נ' גולדשטיין** (פדאור אתיקה, 2011).
 22 "התנהגות שאינה ראויה: עבירת מס", **אתיקה מקצועית** 61 (2016).

רלוונטיות בכתבי טענות²³ וכן הטרדה מינית.²⁴ בפרק 11 נציג התנהגויות בחיים הפרטיים שנקבעו כעבירת משמעת לפי סעיף זה.

שימוש רביעי במונח "כבוד המקצוע" הוא כיסוד בעבירות משמעת פרטיקולריות. עבירה אחת כזו היא כלל 3(ב) לכללי האתיקה, שלפיו "עורך הדין רשאי לפגוש את לקוחותיו במקום אחר זולת משרדו, ובלבד שיעשה כן בתנאים ההולמים את כבוד המקצוע"; עבירה פרטיקולרית נוספת שבה המונח הוא בבחינת יסוד היא עשיית פרסומת אסורה. הקביעה מה ייחשב פרסומת אסורה מתבססת על שני התנאים שנקבעו בסעיף 55 לחוק – פרסומת שאין בה להטעות את הציבור ופרסומת שאין בה לפגוע, או משום פגיעה, בכבוד המקצוע. כבר בשלב הראשון של חקיקת כללי הפרסומת בשנת 2001 נעשה שימוש נרחב בתנאי השני.²⁵ גם אחרי פרסום כללי הפרסומת בשנת 2001 הקביעה מהי "פרסומת אסורה" מתבססת בעיקר על הקריטריון של פגיעה בכבוד המקצוע.²⁶

מלבד היותו של כבוד המקצוע יסוד בעבירת הפרסומת, השימוש במונח "כבוד המקצוע" מביא אותנו לשימוש החמישי בו – בהקשר של פרסומת משתמשים במונח "כבוד המקצוע" בתור אינטרס חוקתי שיכול להצדיק פגיעה בזכויות יסוד. בסוגיית הפרסומת האינטרס החוקתי של שמירה על כבוד המקצוע גבר בישראל על חופש העיסוק של עורכי הדין וחופש המידע של הציבור, והדבר הוביל לצמצום הפרסומת עד להיותה חסרת משמעות.²⁷

דוגמה נוספת לשימוש בכבוד המקצוע כאינטרס חוקתי הגובר על זכויות היא בהקשר של איסור השידול הקבוע בסעיף 56 לחוק, שלפיו אסור לעורך דין בעצמו או באמצעות אחר לשכנע אדם למסור לידי עבודה. אומנם הסעיף אינו מזכיר מונח זה, אך כבוד המקצוע הוא הרציונל לאיסור השידול, שכן עורך דין המציע את שירותיו בחיזור ישיר אחרי אנשים בתוך כדי האדרת שמו וכישוריו, פוגע בכבוד המקצוע.²⁸

- 23 "פגיעה בכבוד המקצוע: אסור להעלות טענה פוגעת לא רלוונטית בכתבי טענות", **אתיקה מקצועית** 25 (2008) 3.
- 24 ראו למשל: בד"א (משמעת ת"א) 127/09 **אילן נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו** (פדאור אתיקה, 2011).
- 25 לימור זר-גוטמן, "שמירה על כבוד המקצוע ותדמיתו ופרסומת עורכי דין", **מחקרי משפט** כד (2008) 491, 509.
- 26 החלטת הוועדה שפורסמה ב-**אתיקה מקצועית** 33 (2009) 8. ראו גם: החלטת הוועדה שפורסמה ב-**אתיקה מקצועית** 21, 7 (2009) שם נאמר: "אין הגבלה על גודל שלט המשרד המותקן על קיר חיצוני, הפונה אל הרחוב (ראו: **אתיקה מקצועית** 2). עם זאת, צורת השלט צריכה להיות באופן שאינו פוגע בכבוד המקצוע ויתכן ויש בגודל חריג כדי להוות פגיעה מסוג זה". בסוגיה של פרסומת ברשתות חברתיות ראו: "פרסומות: גילוי דעת בנושא פעילות עורכי דין ברשתות חברתיות", **אתיקה מקצועית** 57 (2015) 2.
- 27 זר-גוטמן (לעיל, הערה 25) בעמ' 525.
- 28 לימור זר-גוטמן, "שידול כאמצעי פסול להשגת עבודה", **אתיקה מקצועית** 2 (2002) 3; בד"א (משמעת י-ם) 14/01 **לשכת עורכי הדין נ' עו"ד פלוני** (פדאור אתיקה, 2002).

דוגמה נוספת ונפוצה יותר לשימוש בכבוד המקצוע כאינטרס חוקי הגובר על זכויות היא גבולות חופש הביטוי של עורך הדין, דהיינו השאלה מתי התבטאות עורך דין היא עבירת משמעת הגם שהיא הייתה מותרת למי שאינו עורך דין. בעניין **שפטל קבע בית המשפט העליון:**

"האיזון בין שני ערכים אלו – חופש הביטוי מחד, והשמירה על כבוד המקצוע וטוהרו מאידך – נגזר ממידת הקרבה או הריחוק של הדברים שבוטאו למקצוע עריכת הדין. כשאנו נמצאים ב'גרעין הקשה' של העיסוק במקצוע עריכת הדין – כגון הופעות בבתי משפט – על עורך הדין לנהוג באיפוק ובנימוס ואין הוא יכול לקרוא דרור ללשונו. ככל שאנו מתרחקים מ'הגרעין הקשה' של מקצוע עריכת הדין והפעולות הכרוכות בו ובוחרים את אופן ההתבטאות של עורך הדין במישורים אחרים של חייו, כך המשקל היחסי של חופש הביטוי הולך ועולה".²⁹

בעניין חיר נדחתה תביעת לשון הרע בגין התבטאות במהלך דיון משפטי, ונקבע כי "הבעת דעות (לרבות כינויי גנאי למיניהם, שאינם מתפרשים כעובדה, אלא כדעה) גורמת לפגיעה פחותה בכבוד, יחסית להבעת עובדות. מנגד, היא עשויה להפריע יותר לניהול הדין. היא אף עשויה לגרום ליתר זילות של מקצוע עריכת הדין, אם הדובר הוא עורך דין, מאשר אמירה עובדתית. זאת, שהרי תפקידו של עורך הדין הוא לטעון באשר לעובדות, אך אין זה תפקידו בהכרח להביע את דעתו על האנשים שסביבו, בעיקר אם דעתו פוגענית. לפיכך לגבי דעות, ראוי לא להשתמש במסגרת של דיני לשון הרע, אלא במסגרות של דיני האתיקה והסנקציות הפרוצדורליות".³⁰

בסוגיית ההתבטאות של עורכי דין, כבוד המקצוע הוא מונח יסוד שלפיו ייקבע אם יש להעמיד לדין משמעתי.³¹ כאשר עורך דין נדרש להשיב לתלונה שבמהלך דיון משפטי אמר לבא כוחו של הצד שכנגד "אני אתן לך נגחה", הוא מסביר לוועדת האתיקה כי "הוא מקפיד לשמור על כבוד המקצוע במשך כל שנות עבודתו כעורך דין", וכי

29 על"ע 1734/00 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו נ' שפטל, בפסקה 27 (פורסם בנבו, 2002).

30 רע"א 1104/07 חיר נ' גיל (פורסם בנבו, 2009). ראו: אייל כתבן ובוועז שנור, "בין תרבות הדין ובן השם הטוב של האדם" (בעקבות רע"א 1104/07 חיר נ' גיל), המשפט טו (2010) 71, בעמ' 105.

31 ראו לדוגמה: טלי גוטליב, "אסור שנאפשר סתימת פיות של עורכי דין דרך הגשת קובלנה משמעית" (29.9.2016). ניתן לצפייה: <http://www.takdin.co.il/Pages/Article.aspx?artId=5460726> "אסור שלשכת עורכי הדין תשמש כלי ניגוח כנגד עורכי דין אלא במקרים מובהקים של פגיעה בכבוד המקצוע במובן הטהור של המילה. רק בעת בה יש קשר ענייני בין היותו של אדם עורך דין לבין ההתנהגות הבלתי הולמת הנטענת במהלך פועלו כעורך דין. ואגב, ממש לא מטריד אותי אם עורך הדין המסוים צודק אם לאו, דעותיו אינן ממין העניין. חופש הביטוי המובהק הוא ורק הוא העניין".

"במחשבה לאחור, ומתוך הכבוד למקצוע וחרף ההרגשה הסובייקטיבית, מובנת לי ציפייכם שאבליג באותן שניות, כאשר ברור לי שההתבטאות כשלעצמה איננה ראויה ואיננה הולמת". הוועדה קיבלה את הסברו וגנזה התלונה, בהעירה לו ש"יש לצפות מעורך דין, כמו מכל ממלא תפקיד בבית המשפט, להתמודד גם בסיטואציות קשות תוך שמירה על כבוד המקצוע".³²

שימוש אחרון במונח "כבוד המקצוע" הוא במסגרת השימוש בסמכות המנהלית הנתונה ללשכה שלא לאשר מועמד להתמחות לפי סעיף 27 לחוק, ובהמשך לא לאשר קבלה כחבר בלשכה לפי סעיף 44 לחוק, ממי שעומד בתנאים הפורמליים (סיים התמחות ועמד בהצלחה בבחינות ההסמכה). שני סעיפים אלו הם חלק משערי הכניסה לפרופסיה הנמצאים באוטונומיה של הלשכה.³³ כפי שנקבע בשורה ארוכה של פסקי דין, תכלית סעיפים אלו אינה ענישה של הפרט אלא העמדת סטנדרט מקצועי גבוה ממי שמבקש להיות עורך דין כדי להגן על הציבור ולשמור על כבוד המקצוע, שכן קבלה של מועמדים בעייתיים מפחיתה את תדמית המקצוע ואת אמון הציבור בו.³⁴

בכל השימושים שנסקרו לעיל למונח "כבוד המקצוע" אין הגדרה, ולו חלקית. המונח הפך למעין מטבע לשון, המניחה כי ברור לשומעים מה מובנה, אולם בשימושים שונים ואצל אנשים שונים המונח מקבל משמעויות שונות, וזהו מצב לא רצוי. היעדר הגדרה מונע קביעת מדיניות ברורה באשר לשימושים הראויים במונח ובאשר לגבולותיו. כמו כן הוא מונע מעורכי הדין לתכנן את מעשיהם כך שלא יהיה בהם כדי להפר את הדין המשמעתי וכן את האפשרות להיעזר במונח בסוגיות חשובות שאינן אחד השימושים בו. למשל, בנוגע להבחנה שבין הספרה הפרטית למקצועית, שהיא יסוד מרכזי בפרופסיה עריכת הדין. מסיבה זו נקדיש את שני הפרקים הבאים להבנת מונח ה"כבוד" ככלל, ובקרב הפרופסיה של עריכת הדין בישראל בפרט.

ב. מובניו של מונח ה"כבוד" וצינור "תקנת הציבור"

כבוד אינו מונח אחיד; יש סוגים שונים של כבוד. ידוע למשל סיווגה של קמיר, אשר מדברת על ארבעה סוגי כבוד:³⁵ גם סטטמן עוסק בסוגים שונים של כבוד,³⁶ וכך גם

32 "התבטאות לא הולמת במהלך דיון בבית משפט", **אתיקה מקצועית** 46 (2012) 4.

33 להרחבה ראו: מיכל עופר-צפוני, "מי ראוי להיות עורך דין? על הסדרתה של הקבלה לפרופסיה עריכת הדין: המצוי והרצוי", **המשפט** כג (2017) 115.

34 שם, בעמ' 119–121. ראו לדוגמה: עת"מ (מחוזי ת"א) 24305-06-16 **עתאמנה נ' לשכת עורכי הדין הוועד המרכזי** (פורסם בנבו, 2016).

35 אורית קמיר, **שאלה של כבוד: ישראליות וכבוד האדם** (2004); ראו גם: אורית קמיר, "חינוך משפטי שתכליתו פיתוח כבוד מקצועי אישי: הזמנה לטיול בארץ הפלאות", **המשפט** יט (תשע"ד) 189, העוסקת בתת-קטגוריה למושג dignity.

36 דני סטטמן, "שני מושגים של כבוד", **עיוני משפט** כד (2001) 541.

גנאים, קרמניצר ושנור.³⁷ לצורך מאמר זה, המבקש לנתח את היחס שבין הספרה הפרטית לספרה המקצועית אצל עורכי דין, נציע סיווג חדש של הכבוד המקצועי. הסיווג שלנו אינו מתכוון לשלול את הסיווגים הקודמים. להפך, במידה רבה הוא נשען עליהם, אולם הדיון בכבוד המקצוע מצריך יצירת סיווג חדש זה.

השימושים המגוונים שעושה פרופסיית עריכת הדין במונח "כבוד המקצוע" (שנסקרו בפרק הקודם) אינם מאפשרים לקבוע הגדרה אחת שתהיה ישימה בכל המצבים. מנגד, יש לשנות את המצב הנוכחי שבו לא רק שאין הגדרה, אלא שגם אין תשתית לוגית-תאורטית להבנת המונח, ומובנו נקבע אינטואיטיבית ממקרה למקרה. לכן אנו מציעים לזהות שלושה מונחים שונים של כבוד המקצוע. אומנם כל אחד מהמונחים עומד בפני עצמו, אך לצורך השמירה על כבוד המקצוע יש לצרף אותם יחד כדי שיבטיחו את החוסן המינימלי הנדרש.

סוג אחד של כבוד מקצועי נכנה "כבוד טקסי".³⁸ כבוד טקסי מתקיים מתוך ריחוק, בידול, הערכה, וייתכן אף הערצה. זהו הכבוד אשר חשים אנשים מן השורה כלפי אנשי מעלה, כלפי מי שמעצם משרתם הם חלק מהאליטה היוקרתית ביותר, ובקיצוניות הרבה ביותר, זהו הכבוד שמופגן כלפי משפחות המלוכה ומשפחות אצולה. הכבוד הטקסי קשור בעקיפין למעשיהם ולתכונותיהם של מי שנהנים ממנו, שכן אם הציבור יראה כי חברי הקבוצה שנהנית מכבוד טקסי אינם נוהגים בצורה מכובדת, תתעמעם אט אט הילת הכבוד שסביבם. בדומה לזה, אם הציבור יראה כי חברי הקבוצה אינם מפגינים זה כלפי זה כבוד טקסי, ממילא יפחת רצונם של חברי הציבור להפגין כבוד כזה.

אולם הכבוד הטקסי תלוי גם, ואולי בעיקר, בגורמים אחרים. כבוד טקסי יופגן בעיקר כלפי מי שהאדם אינו מכיר אישית. ככל שאדם מכיר את חיי היום-יום של מושא הכבוד הטקסי טוב יותר, הוא ייטה פחות להתייחס אליו כאל דמות טקסית. מכאן נובע שתנאי לקיומו של הכבוד הטקסי הוא בידולה של הקבוצה, שיש מעין חיץ בינה לבין הציבור, שאינו מכיר אישית מי מחבריה. ככל שמספר חברי הקבוצה המבקשת לקבל כבוד טקסי גדל, וככל שפיזורם באוכלוסייה גדל, כך קטן הסיכוי שיינתן להם כבוד כזה, שכן חלק גדול יותר מהציבור יכיר אישית חברים בקבוצה. הריחוק הנדרש לצורך יצירת כבוד טקסי יושפע גם ממידת החשיפה של מעשיהם של חברי הקבוצה.³⁹ כבוד טקסי קשור גם בסממנים חיצוניים, כגון כתר וגלימה, שפה גבוהה (יש שיאמרו "מתנשאת") וכן הלאה. מאחר שכבוד טקסי אינו נקנה ממעשיו של האדם הספציפי, אלא מהערכה למסורת שלפיה חברי הקבוצה הם אליטה שראויה לכבוד, נשען הכבוד הטקסי על כך שרוב

37 חאלד גנאים, מרדכי קרמניצר ובוועז שנור, **לשון הרע הדין המצוי והרצוי** (2005) בעמ' 79-86.

38 מונח זה דומה למונח "הילת כבוד" שבו משתמשת קמיר (לעיל, הערה 35).

39 ראו: Eyal Katvan, "The 'overcrowding the profession' argument and the professional melting pot", 19 *Int'l J Legal Profession* (2012) 301.

החברה שותפה להערכה זו. אולם ככל שהחברה הטרוגנית יותר, כן קטן הסיכוי שהחברים בה יסכימו על קבוצה מסוימת שלה יש להעניק כבוד טקסי.

סוג שני של כבוד אשר אנשים יכולים לחוש כלפי קבוצה מקצועית מסוימת קרוי "יראת כבוד". יראת הכבוד ניתנת למי שמכוח יכולתו והשקעתו עמד במכשולים שונים והגיע להישגים מקצועיים המצריכים סטייה משגרת יומו של האדם ומאמץ רב. אם מדובר בהישג שקל להגיע אליו, לא תיווצר יראת כבוד. המאמץ המיוחד והיכולת הגבוהה אשר נדרשים כדי להגיע לאותו הישג מקצועי הם שיוצרים את יראת הכבוד. לדוגמה, יראת הכבוד כלפי זוכים באולימפיאדה מקורה בהישג שאליו הגיעו בזכות מאמץ וכישרון מיוחד, הישג שנותן הכבוד אינו יכול להגיע אליו. דוגמה נוספת: יראת הכבוד כלפי מפקדים בצבא. כבוד זה נגזר מהנחה שהמפקדים כקבוצה השיגו הישגים שהחיללים טרם הגיעו אליהם (וייתכן שגם בעתיד כישוריהם לא יספיקו לצורך הגעה להישגים אלה). אומנם ייתכן שאחד המפקדים בקורס הוא חסר יכולות מקצועיות ולא הגיע להישגים, אך בהיותו חלק מקבוצה של מי שכלפיה יש יראת כבוד, הוא יהיה זכאי לדרוש יראת כבוד מצד החניכים. מובן שיראת כבוד זו תישחק אם יתברר לחניכים כי האדם הספציפי הוא חסר יכולות שיצדיקו יראת כבוד כלפיו.

בקרב פרופסיות יראת הכבוד כלפי הפרופסיה היא תוצאה של תהליך ניכוס הבלעדיות בידע, תהליך שהוביל ליצירת הפרופסיה. אבוט תיאר כמה שלבים בתהליך ניכוס הבלעדיות על ידע שבזכותו הפרופסיה מצליחה לנכס לעצמה תחום עיסוק בלעדי ולהפקיעו מתחום העיסוק של אחר.⁴⁰ הואיל ומדובר בידע ייחודי, מי שרוצה להצטרף לפרופסיה חייב לעבור תהליך הכשרה ארוך של לימוד, התמחות ומעבר בחינות הסמכה קשות. וכך בעיני הציבור הישגיו המקצועיים הם בזכות יכולותיו ובזכות המאמץ המיוחד שהשקיע, והם המזכים אותו ביראת הכבוד. חשבו בהקשר זה על יראת הכבוד שאנו חשים כלפי רופאים בשל היותם בעלי ידע ייחודי ובשל היכולות והמאמץ שהשקיעו בדרך ההכשרה הקשה שעברו כדי לרכוש את הידע.

סוג שלישי של כבוד שאנשים יכולים לחוש כלפי חברי קבוצה מקצועית, יכולה להיות בדינו "כבוד מוסרי". זהו הכבוד המוענק לאדם אשר מממש בהתנהגותו את ערכי המוסר שבהם נותן הכבוד מאמין. כבוד זה ניתן בידי כל אדם לפי קריטריון אחד – עמידה בהתנהגות מוסרית ראויה – אם כי כל אדם חולק כבוד לפי הערכים המוסריים שלו. מאחר שלא ראוי לבסס חקיקה כופה כמו כללי הדין המשמעת על בסיסם של ערכי מוסר שעשויים להיות שונים מאדם לאדם, אנו מציעים כי בהקשר של כבוד המקצוע יומר הכבוד המוסרי בקריטריון של תקנת הציבור.

המונח "תקנת הציבור" משמש סטנדרט בכמה הקשרים במשפט הישראלי: לאכיפת פסק חוץ, להחלת דין זר בבית משפט ישראלי, לבחירת שמו הפרטי של אדם, לקביעת

40 נטע זיו, מי ישמור על שומרי המשפט (2015) בעמ' 37–38.

תוקף של הסכם בורות, הוראות צוואה, מסמכי תאגיד והסכמים פוליטיים.⁴¹ ההקשר הידוע ביותר הוא סעיף 30 לחוק החוזים, אשר קובע בין השאר כי חוזה פסול הוא זה שכריתתו, תוכנו או מטרתו סותרים את תקנת הציבור.⁴² מלבד אזכורים מפורשים בחוק הפך המונח "תקנת הציבור" לעיקרון כללי גם בהיעדר חקיקה מפורשת.⁴³ גם בהקשר של הדין המשמעתי של עורכי הדין כבר נעשה שימוש בתקנת הציבור, הן כרציונל שמאחורי כללי ההתנהגות המחייבים של עורכי הדין ומתווה את פרשנותם,⁴⁴ והן כמגבלה עליהם.⁴⁵ תקנת הציבור אף שימשה כדי להגביל את יכולתם של עורכי הדין לשלוט בהליך המשפטי על חשבון הלקוח.⁴⁶

לפי הפסיקה, "תקנת הציבור משקפת את תפיסתו של הציבור הישראלי הנאור באשר לרמתה של ההתנהגות הראויה בחברה הישראלית"⁴⁷ (ההדגשה אינה במקור, המחברים). תקנת הציבור מושפעת מהאקלים החברתי, תוכנה משתנה מחברה לחברה, והיא משתנה בתוך אותה חברה לאורך השנים.⁴⁸ "תקנת הציבור אינה עיקרון מוגדר או סטאטי, והיא תלויה, בראש ובראשונה, במקום ובחברה להם היא מכוונת. מכאן גם, כי היא נתונה לתפיסה משתנה בהתחשב בהשקפות יסוד משפטיות, בתמורות תרבותיות, חברתיות ומוסריות".⁴⁹

בעריכת האיזון מובאים בחשבון שינויי העיתים והזמנים והמאטריה המשפטית הרלוונטית.⁵⁰ אלה מאפשרים לפסיקה לתת למונח את המשמעות הקונקרטיה הראויה

- 41 דניאל פרידמן ונילי כהן, **חוזים** (כרך ג, תשס"ג) בעמ' 522–525.
- 42 ראו למשל: דנג"ץ 4191/97 **רקנט נ' בית הדין הארצי לעבודה**, פ"ד נד(5) 330, בעמ' 364–361 (2000), (להלן: פרשת **רקנט**). בעמ' 363 כותב הנשיא ברק: "באמצעותה של 'תקנת הציבור' מבטיחה שיטת המשפט זרימה בלתי פוסקת של ערכי היסוד לתוך המשפט הפרטי. בכך מובטחת הרמוניה כללית בשיטת המשפט". להרחבה ראו: גבריאלה שלו, **דיני חוזים** (מהדורה שנייה, 2003) בעמ' 497–546.
- 43 פרידמן וכהן (לעיל, הערה 41) בעמ' 522–525; אהרון ברק, **פרשנות המשפט – פרשנות חוקתית** (כרך שלישי, תשנ"ד) בעמ' 684.
- 44 ע"א 6181/93 **סולומונוב נ' שרבני**, פ"ד נב(2) 289, בעמ' 299 (1998) (להלן: פרשת **סולומונוב**). ראו גם: על"ע 6/78 **הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין חיפה נ' שמואל**, פ"ד לג(3) 813, בעמ' 816 (1979).
- 45 בג"ץ 4330/93 **גאנם נ' ועד מחוז תל-אביב של לשכת עורכי הדין**, פ"ד נ(4) 221, בעמ' 236 (1996) (להלן: בג"ץ **גאנם**).
- 46 ע"א 2871/00 **חירי נ' בנק מרכנתיל דיסקונט**, פ"ד נו(6) 319, בעמ' 330 (1991).
- 47 ע"א 245/85 **אנגלמן נ' קליין**, פ"ד מג(1) 772, בעמ' 784 (1989) (להלן: פרשת **אנגלמן**). ראו גם: ע"א 1569/93 **מאיה נ' פנפורד**, פ"ד מח(5) 705, בעמ' 742 (1994), בהקשר של סעיף 30 לחוק החוזים את דברי השופט שמגר שלפיהם התנהגות של צד לחוזה באותו מקרה היא "התנהגות אנטי-חברתית מובהקת" ולכן נוגדת את תקנת הציבור.
- 48 ע"א 5258/98 **פלונית נ' פלוני**, פ"ד נח(6) 209 (2004).
- 49 פרשת **אנגלמן** (לעיל, הערה 47) בעמ' 788.
- 50 פרשת **רקנט** (לעיל, הערה 42) בעמ' 262–263; ע"א 6601/96 **AES System Inc. נ' סער**, פ"ד נד(3) 850, בעמ' 859–860 (2000); בג"ץ 693/91 **אפרת נ' הממונה על מרשם**

בכל מקרה ומקרה. תקנת הציבור משמשת בפועל לתת תוכן למצבים שבהם מתעורר ספק באשר למוסריות של פעולות אלה ואחרות ובאשר להתאמתן לערכי החברה, בהדגשת ההיבט האובייקטיבי של גבולות הנכונות לגזור מערכי המוסר של החברה כללים משפטיים.

תקנת הציבור היא אפוא מונח אשר יכול לתת תוכן מוכר למונח "הכבוד המוסרי". כבוד מוסרי יכול להיגזר מתפיסת המוסר הנוהגת של כל אדם ואדם. בכל מקרה שבו התנהגותו של עורך דין פוגעת בתקנת הציבור היא תיחשב לפוגעת בכבוד המוסרי, ובכל מקרה שבו ההתנהגות אינה פוגעת בתקנת הציבור, היא לא תיחשב לפוגעת בכבוד המוסרי.

בשל היותה של תקנת הציבור משקפת רמה אובייקטיבית של המוסר הנוהג, ולעומתה הכבוד המוסרי הוא שיקוף של רמת המוסר האישית של המתבונן, סביר להניח שבאשר לכל קביעה בנושא התנהגות עורכי דין (בין קביעה שהתנהגות מסוימת מותרת ובין קביעה שהיא אסורה) יהיו בקרב הציבור דעות שונות. פער זה (שאינו ייחודי למקרה שלנו, והוא קיים בכל מקרה שבו קיים שימוש במונח "תקנת הציבור", או בכל מונח שסתום/סל אחר דוגמת תום לב, סבירות, וכיוצא באלה) יגרום לכך ששימוש בתקנת הציבור כדי לשקף את רכיב הכבוד המוסרי בכבוד המקצוע לא יוביל להרתעה אופטימלית, כיוון שיהיו התנהגויות שייאסרו, ולפיכך עורכי דין יימנעו מהן אף שהן מוסריות בעיני חלק מן הציבור, ועשייתן תורמת לכבוד המקצוע בעיני אותו חלק, ומנגד יהיו התנהגויות שיוכרוזו כמותרות אף שהן אינן מוסריות בעיני חלק מן הציבור, והן פוגעות בכבוד המקצוע בעיני אותו חלק.

עם זאת מאחר שלא ראוי שמונח בעל תוקף משפטי ישקף את המוסר האישי ואת ההשקפה האישית של השופט (כפי שבפועל קורה היום בפסיקות הנוגעות לפגיעה בכבוד המקצוע), ואין אפשרות שכלל משפטי ישקף את המוסר האישי של כל אחד ואחד מאזרחי המדינה, נראה שהישענות על מונח תקנת הציבור כדי לשקף את הכבוד המוסרי היא הדרך הטובה ביותר האפשרית.

התוצאה היא שהתנהגות עורך דין תיחשב לפוגעת בכבוד המוסרי אם היא מנוגדת לערכים החברתיים של החברה הישראלית באותה עת. לדוגמה, עורך דין שהתנהגותו כלפי מיעוטים תהיה מפלה או מבזה, ייחשב למי שאינו נוהג לפי דרישות הכבוד המוסרי. מנגד, עורך דין שייצג רוצח מתועב בעיני הציבור אינו פועל בניגוד לתקנת הציבור, שלא כדעה הרווחת בציבור הרואה בייצוג רוצח מתועב התנהגות לא ראויה הגורמת לבז

האוכלוסין במשרד הפנים, פ"ד מז(1) 749, בעמ' 783–784 (1993); ב"ש 298/86 ציטרין נ' בית הדין המשמעתי של לשכת עורכי הדין במחוז תל-אביב, פ"ד מא(2) 337, בעמ' 345 (1987).

כלפי עורכי הדין. אין לראות בייצוג כזה מנוגד לתקנת הציבור, משתי סיבות: ראשית, משום שבחירת לקוחות היא פעולה א-מוסרית, ולכן אין בבחירה של עורך דין לייצג לקוח מסוים משום החלטה מוסרית מצידו;⁵¹ שנית, ההחלטה לייצג דווקא רוצח נתעב יכולה להיתפס כמעשה מוסרי, ואף אלטרואיסטי, שבו עורך הדין מעדיף את טובת החברה – בהבטיחו ייצוגו של כל אדם וקיומה של חזקת החפות – על פני טובתו והעדפתו שלו.

אולם התנהגות מוסרית כשלעצמה אינה יוצרת כבוד מוסרי. כדי שהתנהגות של פרט תיצור כבוד מוסרי אצל נותן כבוד עליה להגיע לידיעת נותן הכבוד. כלומר, ככל שהתנהגותו המוסרית של הפרט שנותן הכבוד יקבל עליהן מידע תהיינה רבות יותר, וההתנהגות הלא מוסרית שלו שנותן הכבוד יידע עליהן תהיינה פחותות, כן יהיה הכבוד המוסרי שירחש נותן הכבוד לפרט רב יותר. המחקר הפסיכולוגי מראה כי ההערכה שיתן אדם למקצוע או לקבוצה מקצועית נגזרת מהערכה של אותו אדם כלפי היחידים המרכיבים את המקצוע או הקבוצה. אין מדובר בסיכום מתמטי של הערכות שהאדם נותן לכל אחד ואחד מחברי הקבוצה אלא ברושם שנוצר אצלו בעקבות דוגמאות שהוא מכיר. לצורך זה אין הבודל אם המעריך נחשף לדוגמאות מהיכרות אישית או משמועות או חשיפה למדיה.⁵² לפיכך קבוצה שרוצה להשיא את כבודה המוסרי בעיני כלל הציבור צריכה להביא לידיעתו התנהגות ראויות מוסרית של חבריה. לדוגמה, קבוצה פרופסיונלית המבקשת להעניק פרסי כבוד למי מחבריה שהפגין התנהגות מוסרית, למשל האות שמעניקה כל שנה לשכת עורכי הדין לעורכי הדין המצטיינים בתחום הפרו-בוננו – הענקת סיוע משפטי בחינם לשכבות מוחלשות.

אין כל מדרג בין שלושת המובנים של מונח "כבוד המקצוע"; אלו שלושה מובנים שונים המשלימים יחד את מובנו הכולל. חלקו של כל מובן ביצירת כבוד המקצוע כמושג שלם תלוי במצב, בחברה, בערכי המתבונן ובזמן. כבוד המקצוע מורכב מצירוף עוצמתם של התכנים המקושרים עם כל אחד ממובני הכבוד. לפיכך כדי לשמור על כבוד המקצוע כמושג שלם, לכשמובן מסוים נחלש, יש צורך לחזק מובן אחר או להסתכן בהיחלשותו של הכבוד המקצועי עד לקריסתו. לדוגמה, אנו משערים כי בנקודת הזמן הנוכחית, שבה הכבוד הטקסי נחלש בחברה הישראלית, מפקדים בצבא משקיעים מאמצים בחיזוק יראת הכבוד כלפיהם. לעומתם, משפחות אצולה עדיין זוכות בחלק מהמונרכיות לכבוד טקסי רב, ולכן הן אינן טורחות לחזק את יראת הכבוד ואת הכבוד המוסרי שחשים "פשוטי העם" כלפיהם.

51 תחיה שחר, "בחירה טובה בלקוח רע" – על אחריותו המקצועית של עורך הדין לייצג לקוחות לא פופולאריים", ספר דיויד וינר – על משפט פלילי ואתיקה (2009) 167.

52 דיויד ג' מאירס, פסיכולוגיה חברתית (כרך ראשון, תשע"ב) בעמ' 111.

ג. מובניו של "כבוד המקצוע" בפרופסיית עריכת הדין

בשני העשורים האחרונים נשחק כבודם של עורכי הדין בשני מובניו הראשונים – הכבוד הטקסי ויראת הכבוד – בשל כמה גורמים. אשר לכבוד הטקסי, הגורם הראשי לשחיקתו הוא ריבוי עורכי הדין. כאמור, הכבוד הטקסי, המובן הראשון של כבוד המקצוע, ניתן לאליטה, קבוצה קטנה ומובחרת שיש בידול בינה לבין יתר האוכלוסייה. ברם העלייה הדרמטית במספר עורכי הדין בישראל, שחלה בשני העשורים האחרונים, הביאה למצב שבו עורכי הדין אינם עוד קבוצה קטנה באוכלוסייה. שיעור עורכי הדין בישראל הוא הגבוה ביותר בעולם ביחס לגודל האוכלוסייה.⁵³ העלייה הדרמטית במספר עורכי הדין הביאה להטרוגניות בקרב הפרופסיה, שכוללת כעת כמעט את כל שכבות החברה הישראלית – ערבים, חרדים, תושבי פריפריה ועוד.⁵⁴ ככל הנראה, שיעור גבוה באוכלוסייה מכיר לפחות עורך דין אחד היכרות אישית, ולכן הבידול שעליו מבוסס הכבוד הטקסי אינו קיים עוד.

הגורם השני שהביא לשחיקת הכבוד הטקסי הוא החשיפה הגבוהה של עולם המשפט ועורכי הדין לעיני הציבור דרך אמצעי התקשורת. עד לאמצע שנות התשעים של המאה הקודמת הייתה חשיפתו של הציבור לפעולותיהם של עורכי הדין באמצעי התקשורת מוגבלת ביותר בגלל מגבלות הפרסומת וההופעה בתקשורת שהוטלו ונאכפו.⁵⁵ הגידול במספר גופי התקשורת בישראל, בשילוב עם העלייה הדרמטית במספר עורכי הדין והשוק התחרותי שנוצר, הביאו להפיכת תחום המשפט לתחום סיקור מרכזי בכל ערוצי התקשורת ולא רק במדורים המשפטיים.⁵⁶ גם המדיה הדיגיטלית, בתורה, הגבירה את חשיפת עורכי הדין לציבור. חשיפה תקשורתית רחבה זו, הביאה למצב שבו קשה לשמור על הבידול בין העולם המקצועי של עורכי הדין לבין כלל האוכלוסייה, שהוא חיוני ליצירת כבוד טקסי.⁵⁷

אשר ליראת הכבוד כלפי עורכי הדין, הגורם המרכזי לשחיקתה קשור לפתיחת המכללות ללימודי משפטים בתחילת שנות התשעים. הטענות המועלות נגד המכללות הן היעדר תנאי קבלה מספיקים ללימודי המשפטים, הכשרה לקויה ויסודות רעועים של מי

53 לימור זר-גוטמן, "השפעות העלייה הדרמטית במספר עורכי הדין", **המשפט** כ (2014) 51, בעמ' 53–56.

54 שם, בעמ' 56–57.

55 Asaf Darr and Limor Zer-Gutman Lawyers, "Public Relations and the Media: A Changing Barter Economy Within a Community of Practice", 14 *Int'l J Legal Profession* (2007) 249.

56 שם, בעמ' 252–253.

57 השוו לדבריו של נציב תלונות הציבור על שופטים, השופט אליעזר ריבלין: "בעבר רווחה האמונה כי טוב לשופטים שידברו אל הציבור בפסקי הדין בלבד. תפיסה זו אינה מתיישבת עוד עם מציאות העולם המודרני, בו קשה לשמור על הניתוק והבידול של מערכת המשפט" ("ביקורת המערכת – הנציב משיב" **הלשכה** 101 (יוני 2014) 6, בעמ' 7).

שמתקבלים ללימודים בהן.⁵⁸ כזכור, יראת הכבוד נוצרת כלפי מי שיכולתו ומאמציו הביאו אותו להישג שאדם רגיל יתקשה להשיגו. לפי הטענות נגד המכללות, אין זה המצב אצל רוב עורכי הדין שהם בוגרי מכללות, ולכן נפגעה יראת הכבוד.⁵⁹ הגורם השני לשחיקה ביראת הכבוד כלפי עורכי דין הוא הפיכת תחום המשפט לעממי ונגיש יותר. המשפט כבר לא נתפס בעיני הציבור כעולם מסתורי ומורכב שהשליטה בו שמורה רק ליחידים סגולה, הלא הם עורכי הדין והשופטים.⁶⁰ הידע הייחודי והמורכב שיש רק לעורכי הדין, שאותו השיגו הודות ליכולת ולמאמץ מיוחד, כבר לא נתפס כמצדיק יראת כבוד. השינוי התחולל בעקבות כניסת גופים מסחריים לשוק השירותים המשפטיים כדוגמת לבנת פורן ובעקבות המהפכה הדיגיטלית שהביאה להקמתם של אתרי אינטרנט ודפי פייסבוק המציעים מידע וייעוץ משפטי בשפה עממית, הורדת חוזים סטנדרטיים שונים⁶¹ ועוד.

התוצאה של גורמים אלו היא שאי אפשר עוד לבסס את הכבוד המקצועי של עורכי דין על שני המובנים הראשונים, כפי שהיה בעבר. בהמשך המאמר נראה שגם העירוב בין הפרטי למקצועי גורם לאי־האפשרות לבסס את כבודם של עורכי דין על שני מובנים אלו. עם זאת שלושה מהגורמים שמנינו לעיל המחלישים את שני מובני הכבוד הראשונים יכולים דווקא לחזק את המובן השלישי, הוא הכבוד המוסרי, ולכן אין בהם כדי להחליש בהכרח את כבוד המקצוע כולו: ריבוי עורכי הדין שהביאו להיכרות אישית של מרבית האוכלוסייה עם עורכי דין; החשיפה התקשורתית הרחבה של עולם המשפט (כל זמן שהיא נעשית בדרך ראויה); נגישות המשפט. אלה מגבירים את חשיפת הציבור להתנהגות עורכי דין, ואם תהיה זו התנהגות מוסרית ראויה התואמת את תקנת הציבור, יתחזק הכבוד המוסרי של עורכי הדין ובכך יתחזק כבוד המקצוע. בהמשך יציג המאמר כיצד עצם החשיפה של עורכי הדין כ"בני אדם" עשוי אף לחזק את כבודם.

כדי להשיג את הכבוד המוסרי צריכה הפרופסיה לקדם התנהגות ראויה בקרב עורכי דין בשימוש בקריטריון של תקנת הציבור. בפרק השני הצגנו שבעה שימושים שונים למונח "כבוד המקצוע". אשר לחלקם, ניתן לשים במקומו את המונח תקנת הציבור

58 ראו למשל: מוטי דנוס, "ריבוי המכללות – הסיבה להידרדרות בכבוד המקצוע", **הפרקליטים** (2008). סקר שממנו עולה כי 37% מהמשיבים סבורים ש"העלייה הנמשכת במספרם של עורכי הדין היא הבעיה הגדולה ביותר הקיימת כיום במקצוע". 49% סבורים שההידרדרות בכבוד המקצוע נובעת מריבוי מכללות ותנאי כניסה לא מספקים ללימודים; ראו גם: ענת שיחור־אהרונסון ומוטי דנוס, "מדינה עשירה בעורכי דין עניים", **הפרקליטים** 37 (ספטמבר 2011) 16; עם זאת יש גם הרואים ברכה בריבוי משפטים. יש גם הטוענים כי כוחות השוק ממילא ינפו את המוכשרים פחות מבין עורכי הדין. ראו: אלה לוי־וינריב, "שוק עריכת הדין בישראל רווי במשפטים" **גלובס** (29.10.2008).

59 שם.

60 Katvan (לעיל, הערה 39) בעמ' 42.

61 ראו למשל: ת"א (מחוזי י-ם) 50926-10-15 **לשכת עורכי הדין בישראל נ' חשבים** (פורסם בנבו, 2017).

כמשקף את הכבוד המוסרי. כך, התנהגות פרטית (לא בהקשר מקצועי) שאינה הולמת עורך דין לפי סעיף 53 (השימוש השלישי שהוצג – פגיעה בכבוד המקצוע שהיא עבירת משמעת רחבה מעצם מהותה כעבירת סל) היא התנהגות הסותרת את תקנת הציבור. זו הינה דוגמה לשימוש בתקנת הציבור המוביל לתוצאה שונה מהדין הקיים: ועדת האתיקה במחוז חיפה דנה בתלונה נגד עורכת דין שנטען כלפיה שבד בבד עם עבודתה כעורכת דין היא הופיעה בסרטים פורנוגרפיים. הוועדה קבעה: "התנהגות שכזו, המבוצעת בעת שעורך הדין נתון למרות הלשכה (מתחילת התמחותו ואילך), מהווה, לשיטת הוועדה, עבירת משמעת ברורה וחמורה ביותר והדעת אינה נותנת שעורך דין או מתמחה יעסקו במקביל לעיסוקם וחברותם בלשכת עורכי הדין בעיסוק נוסף שכזה, המבזה את מקצוע עריכת הדין".⁶² לדעת הוועדה, הענישה המתאימה הייתה השעיה בפועל ממקצוע עריכת הדין.⁶³ הפעלת הקריטריון של תקנת הציבור תוביל למסקנה הפוכה שלפיה אין מקום להעמיד לדין משמעתי, שכן הופעה בסרטי פורנו אינה פוגעת בתקנת הציבור, הואיל ובעיני החברה הישראלית כנראה אין מדובר בהתנהגות לא ראויה הנוגדת ערכים חברתיים בסיסיים.

דוגמה שנייה היא מקרה שבו השימוש בקריטריון של תקנת הציבור יוביל לתוצאה זרה לזו של הדין הקיים, שכאמור נעדר כל הגדרה והוא מוכרע על בסיס כל מקרה ומקרה. לפי הדין הקיים, חופש הביטוי של עורכי הדין מוגבל מזה של מי שאינו עורך דין, ולכן התבטאויות הכוללות אמירות גזעניות מהוות עילה להעמדה לדין משמעתי לפי סעיף 53.⁶⁴ לפי קריטריון תקנת הציבור, התבטאות גזענית נוגדת ערכים בסיסיים של החברה הישראלית ולפיכך פוגעת בתקנת הציבור ומהווה עילה להעמדה לדין משמעתי לפי סעיף 53.

דוגמה נוספת לשימוש בקריטריון של תקנת הציבור כמשקף את הכבוד המוסרי היא עבירת הפרסומת האסורה, שאחד מיסודותיה הוא פגיעה בכבוד המקצוע (השימוש הרביעי שהצגנו). כאשר הפרופסיה צריכה לקבוע מהי פרסומת אסורה, היא יכולה להשתמש בקריטריון של תקנת הציבור, שלפיו תיאסר פרסומת הפוגעת בערכים בסיסיים של החברה הישראלית ולכן יש להתיר שימוש במלל קולי באתר המשרד ושימוש רחב ברשתות חברתיות, הואיל ואינם נוגדים את תקנת הציבור.

62 לשכת עורכי הדין – ועד מחוז חיפה הודעה לעיתונות מיום ה-3.5.2016 (עותק שמור בידי המחברים).

63 שם, שם. באותו מקרה נגזרה התלונה, והנילונה לא הועמדה לדין משמעתי הואיל ולא היו בידי הוועדה ראיות מספקות באשר למועד ביצוע הצילומים, שכן הנילונה טענה שהצילומים נעשו לפני שהחלה בהתמחות. החלטת הוועדה אף מציינת: "מאידך, הצליחה הוועדה להתרשם כי עיסוקה של הנילונה נחלת העבר הוא וכי כיום הינה עוסקת בתחום המשפטי בלבד, בעלת משרד עצמאי, ואין להמעוט בערך יכולתה לשים מאחוריה את עברה ולהתמקד אך ורק בעיסוק מכובד כל-כך כעורכת דין".

64 "התנהגות שאינה הולמת: הסתה בדף הפייסבוק", **אתיקה מקצועית** 55 (2014) 5.

ניתן להשתמש שימוש נרחב בקריטריון של תקנת הציבור בכל הנוגע להתבטאויות עורכי דין (בתוך השימוש החמישי שהצגנו – כבוד המקצוע כערך חוקתי). בהתנגשות שבין חופש הביטוי של עורך הדין לשמירה על כבוד המקצוע יש להגן על חופש הביטוי של עורכי הדין כל עוד מדובר בהתבטאויות שאינן פוגעות בתקנת הציבור. לכן עורך דין חברתי המנהל מלחמה ציבורית נגד הבנקים בישראל אינו צריך לעמוד לדין משמעתי כאשר הוא קורא למנכ"ל אחד הבנקים "גנב" או כאשר הוא מפגין מול ביתו.⁶⁵ אך אם הוא יקרא "לפלוש וליצור כאוס בתוך סניפי בנקים", תהא זו אמירה מסיתה המנוגדת לכאורה לחוק ולערכים בסיסיים של החברה הישראלית ופוגעת בתקנת הציבור ולפיכך מהווה התנהגות שאינה הולמת עורך דין.⁶⁶

חשוב לציין: רצוי לשמר את שלושת מובני הכבוד זה לצד זה, אלא שהסיכוי להצליח בכך נמוך. לפיכך במקום שבו ניתן לעשות זאת, יש להמשיך ולהתאמץ כדי לשמר גם אותם. למשל, בהקשר של פעילות עורך הדין בתוך אולם בית המשפט ייתכן שניתן לשמר את הכבוד הטקסי, שכן נראה כי גם היום בתי המשפט עדיין מובדלים ומרוחקים מספיק מהציבור כדי להיחשב למורמים מעם וליהנות מכבוד טקסי. ואכן, בתי המשפט ממשיכים להקפיד על הכללים העוסקים בהתנהגות עורכי הדין בבתי המשפט וכלפי בית המשפט כדי לוודא שלא ידבק רבב בכבודה הטקסי של מערכת המשפט.

להקפדה זו, כל זמן שהיא מצליחה, יש תפקיד חברתי חשוב, הואיל וכבוד זה תורם לאמון הציבור בה.⁶⁷ מאחר שלצורך שימור הכבוד הטקסי של בתי המשפט יש להקפיד גם על כבודם הטקסי של עורכי הדין בכל הקשור לפעילויותיהם בבית המשפט, ומאחר שבהקשר מוגבל זה יש סיכוי לשימור הכבוד הטקסי של עורכי הדין כנספח של כבודם הטקסי של בתי המשפט, ראוי לנסות ולעשות כן.⁶⁸ בהקשרים אחרים נראה לנו כי הסיכוי לשמר את כבודם הטקסי של עורכי הדין הוא חסר סיכוי.

יראת הכבוד קשורה כאמור להכרה ביכולותיהם המיוחדות של מקבלי הכבוד ובהישגיהם הראויים להערכה לאחר השקעת מאמץ ניכר. ספק אם במצב שבו אלפי עורכי דין חדשים מצטרפים מדי שנה למעגל עורכי הדין יש סיכוי לשמר יראת כבוד זו. אומנם ייתכן שבניסיונות להעלות את רף הכניסה ללשכת עורכי הדין יש כדי להביא ברבות השנים למצב זה, אך ספק אם כבוד המקצוע הוא ערך שיכול להצדיק כשלעצמו

65 גוטליב (לעיל, הערה 31). ועדת האתיקה במחוז תל אביב החליטה להעמיד את עו"ד כהן לדין משמעתי בגין התנהגויות אלו אף שטרם הסתיים ההליך הפלילי בעניינו. ראו: ליאור שדמי שפיצר "הסכסוך בין אפי נווה לברק כהן עולה מדרגה" (13.11.2016) <http://www.takdin.co.il/Pages/Article.aspx?artId=5492464>

66 במקרה זה תהיה עבירת משמעת לפי חוק לשכת עורכי הדין סעיפים 53 (אם מדובר בפרסום פרטי) או 61(3) (אם מדובר בפרסום שנעשה במסגרת ייצוג כנגד בנק).

67 יובל אלבשן, "מבית-משפט לבית שופטים? ההאנשה השיפוטית כחלק מהפרטת השפיטה בישראל", **עלי משפט** ז (2009) 147.

68 לניסיונות הלשכה לשמר כבוד טקסי זה, ראו למשל: מתי עצמון, "כללי התנהגות: למי ששכח ולמי שזקוק לריענון", **הלשכה** 108 (אוקטובר 2016) 16.

פגיעה בחופש העיסוק של אנשים שרמתם המקצועית שווה לרמתם של אלה שהוסמכו בעבר באמצעות הקשחת מנגנון הכניסה ללשכת עורכי הדין שבעקבותיה יפחת דרמטית מספר הנכנסים ללשכה. מנגד, תהליכים לטיוב רמתם של עורכי הדין הקיימים (הטלת חובת השתלמות וטיוב וייעול מנגנוני הדין המשמעותי) נתקלים בהתנגדות הלשכה. לפיכך ספק אם בעתיד הנראה לעין נראה שיפור באפשרות לשמר את יראת הכבוד כלפי עורכי הדין.

המגבלות הקיימות במציאות הישראלית של ימינו על האפשרות לקדם את הכבוד הטקסי ואת יראת הכבוד מחלישות תחושות אלה אצל רוב הציבור. לפיכך אנו מציעים לראות בכבוד המוסרי את הבסיס המרכזי לכבוד המקצוע, שהוא יסוד בפרופסיית עורכי הדין. הדגשה זו של הכבוד המוסרי אינה מצביעה על היותו חשוב משני סוגי הכבוד האחרים או עדיף על פניהם, אלא רק על היותו יעד בר השגה במציאות הנוכחית.

בל נטעה, מבין שלושת מובני הכבוד, הקשה ביותר להשגה הוא הכבוד המוסרי כי הוא מצריך התנהגות ראויה מצד מרבית עורכי הדין, מרבית הזמן. זו משימה לא פשוטה כאשר מדובר בפרופסיה החשופה לציבור הבוחן את התנהגותה. מנגד, אין מדובר בדרישה חדשה שעורכי הדין יתקשו להסתגל אליה; זוהי דרישה שרירה וקיימת כחלק מהדרישות מעורכי הדין. ממילא הפרופסיה דורשת מחבריה לנהוג כראוי בחייהם הפרטיים והמקצועיים, ולא נותר אלא לנתב דרישה זו להשגת הכבוד המוסרי.

הניתוח לעיל מראה שאם בעבר היה ניתן להסתמך בעיקר על שני מובני הכבוד הראשונים כדי לשמר את כבוד המקצוע של הפרופסיה המשפטית, הרי בשני העשורים האחרונים נתמעט הכבוד שניתן ליצור לפרופסיה המשפטית לפי שני מושגים אלה, ונוצר ואקום במונח "כבוד המקצוע". את הוואקום הזה יש למהר ולמלא במונח השלישי של הכבוד – הכבוד המוסרי – שאם לא כן, עלול כבוד המקצוע להתרוקן ולקרוס לתוך עצמו.

בפרק הבא יוצג היסוד השני שעליו בנויה פרופסיית עריכת הדין – ההפרדה בין עורך הדין כאיש המקצוע לבין עורך הדין כאדם פרטי (או כאדם בעל עיסוק אחר). בפרק שלאחריו, פרק ו, ידון המאמר בשילוב שני היסודות – כבוד המקצוע וההפרדה בין הספרה הפרטית למקצועית.

ד. יצירת ההפרדה בין הפרטי למקצועי

מבחינה חיצונית וסמלית ההפרדה המובהקת ביותר בין עורך הדין לבין האדם שבו היא בכללים המחייבים אותו ללבוש מדי משפט בהופעתו בפני בית המשפט.⁶⁹ קיימים כמה רציונלים למדי המשפט: הראשון, ביטוי לשוויון בין עורכי הדין ללא קשר לוותק שלהם

69 כללי לשכת עורכי הדין (מדי משפט), תשס"ו–2005, ק"ת 6427.

ולמשרד שבו הם עובדים; השני, אחדות – לא רק בין מי ששייכים לאותה אגודה מקצועית אלא גם בין כל מי שפועלים למען אותו חוק ועל פי אותו חוק, ובכלל זה השופטים, שגם הם לובשים מדי משפט, ובכך מבטאים את הקשר בין שתי הפרופסיות;⁷⁰ השלישי, מדי המשפט מאפשרים להבחין בין עורכי דין ושופטים לבין מי שאינם כאלה (הבחנה חשובה במיוחד לשופטים); רציונל רביעי למדי המשפט טמון בעובדה שיש בהם אלמנט של מכובדות – למשפט, למערכת המשפט ולמערכת השיפוט.⁷¹ גם כיום מדי המשפט הם חלק מהכבוד הטקסי, שאותו יש לשמר לפעילות עורך הדין בתוך אולם בית משפט.

מלבד מדי המשפט קיימים סעיפים מהותיים יותר אשר יוצרים הפרדה בין האדם לבין עורך הדין שבו גם מחוץ לאולם בית המשפט. דוגמה בולטת לכך היא סעיף 60(3) לחוק בנוסחו עד לשנת 2003, שבו נקבע שעורך דין לא יעסוק בעיסוק שנקבע בכללים שאינו הולם את מקצוע עריכת הדין. דהיינו, הכללים הטילו הגבלות על העיסוקים המותרים לעורך דין בחייו ה"פרטיים". מכוח סעיף זה הותקנו כמה וכמה כללים שנאסר בהם על עורך הדין לעסוק בעיסוקים האלה: ראיית חשבון, שמאות מקרקעין, שמאות רכב, חקירות פרטיות, תיווך ומסחר.⁷² ניתן לראות בקביעת עיסוקים אלו כלא הולמים את מקצוע עריכת הדין כנובעת מהחשש לניגוד עניינים, להסתבכות כלכלית בעיסוק האחר, לפגיעה בחסיון עורך דין-לקוח וכן הלאה.⁷³ עם זאת ניתן לטעון כי הם נועדו גם (ואולי בעיקר) ליצור הגנה על מכובדות המקצוע.⁷⁴ כראיה לתפיסה זו מציג קלינג את נוסח

70 כך גם באשר לשופטים. ראו למשל: מנחם מאוטנר, "המשפט הסמוי מן העין", **אלפיים** 16 (1998) 45, בעמ' 55, עוסק בשופטים בהקשר זה: "ארגונים המבקשים להצניע את ממד האישיות של עובדיהם והמבקשים, תחת זאת, להדגיש כי אלו פועלים כממלאי תפקידים (צבאות, משטרת, תיאטראות), גורמים להם לעטות מדים [...] מדי המשפט והפיתאות אמורים ליצור רושם שהשופטים אינם פועלים על-פי האישיות שלהם, אלא כממלאי תפקידים, היינו שמעשיהם נשלטים על-ידי מערכת של נורמות המסוגלת לגרום לבני-אדם שונים לפעול בדרכים זהות".

71 יהושע ויסמן, "כבוד השופט", **משפטים** יא (2001) 7, בעמ' 9, מנסה להסביר כיצד זכו עורכי הדין למעמד הרם. הוא מסביר כי בין השאר מדובר בהליך של "דה-פרסונליזציה". "האמצעי השני למיסטיפיקציה של בתי המשפט הוא האפקטים התיאטרליים של בית המשפט. הפאראפנליה האופפת את השופטים היא [...] מלכותית. [...] הם עוטפים את עצמם בגלימות" (שם, בעמ' 12). הוא מציג דעות שלפיהן בהיעדר אותם סממנים חיצוניים הם לא היו זוכים לכבוד כזה.

72 גבריאל קלינג, **אתיקה בעריכת דין** (תשס"א) בעמ' 113–119.

73 פרשת **סולומונוב** (לעיל, הערה 44) בעמ' 299; קלינג (לעיל, הערה 72) בעמ' 126–133. כללים נוספים בהקשר זה הם למשל כלל 10 לכללי האתיקה, האוסר על מתן ערבות אישית בעניין הנמצא בטיפולו של עורך הדין; כלל 21, האוסר על שימוש בידיעה מהלקוח; כלל 36, האוסר על עורך הדין לייצג ולהעיד באותו הליך; כלל 39, המחייב עורך דין להפריד בין כספיו ובין כספי הלקוח.

74 ראו: אפרים נוה, "עיסוק אחר פרט לעיסוק בעריכת דין", **עט ועוד** 93 (נובמבר 2010) 10, בעמ' 11: "למעשה, לפני השינוי, החוק יצר חזקה ולפיה עיסוק בעיסוקים האחרים יוצר

פקודת עורכי הדין משנת 1938, ולפיה על עורך הדין להראות כבוד (respect) לבית המשפט ולהימנע מכל עיסוק אחר או ממסחר, שממנו הוא מסיק: "שתכליתו של האיסור הייתה לשמור על כבודו של מקצוע עריכת הדין הקשור לבתי המשפט ומהווה חלק ממערכת המשפט".⁷⁵

גם זלצברגר מתייחס במאמרו לפסק דינו של בית המשפט העליון, שדחה את העתירה לביטול הכללים שאסרו בזמנו על עיסוק אחר,⁷⁶ כפסק דין שהרטוריקה שלו "היא בגדר שיח של 'כבוד' ולא בגדר בדיקה עניינית של חופש העיסוק".⁷⁷

כאמור, בשנת 2003 בוטלו האיסורים לעסוק בעיסוקים אלו והוחלפו בכללים של ניגוד עניינים.⁷⁸ אך הדין המשמעותי מוסיף לחול על התנהגות עורכי הדין במסגרת עיסוקם הנוסף, והתנהגות במסגרת העיסוק הלא משפטי שיש בה למשל כדי לפגוע בכבוד מקצוע עריכת הדין היא בבחינת עבירת משמעת.⁷⁹ הקריטריון המנחה כאן אמור להיות כי כל זמן שאין בהתנהגות במסגרת העיסוק האחר כדי לפגוע בכבוד המוסרי, כלומר כל זמן שהיא אינה מנוגדת לתקנת הציבור, היא תהיה מותרת. נוסף על זה, הדין המשמעותי מוסמך לקבוע עוד עיסוק שיהיה אסור על עורכי הדין בשל פגיעתו בכבוד המקצוע בלי קשר להתנהגות ספציפית, גם אם המחוקק לא אסר עליו במפורש.

לפחות חשש לניגוד עניינים או שהעיסוקים האחרים פוגעים בכבוד מקצוע עריכת הדין. בעקבות שינוי החוק, נראה לכאורה שהעיסוק האחר מותר ועל הטוען לאיסור להראות קיומו של חשש לניגוד עניינים. השינוי בחוק נתן משקל רב יותר לחופש העיסוק".
75 קלינג (לעיל, הערה 72) בעמ' 120. ראו גם: "אין מדובר בקביעה כי לא יאה לעורך דין לעסוק באותו עיסוק, אלא שאמות המידה המחייבות באותו עיסוק והנדרש מהעוסקים בו אינם הולמים את המצופה מעורך דין". שם, בעמ' 125. עם זאת ראו: שם, בעמ' 122: "ראוי אף לתת את הדעת על כך שהאיסור על העיסוק במסחר התגלגל לחוק לשכת עורכי הדין מפקודת עורכי הדין. שם לא מצוי בשום הקשר התנאי של אי הלימות למקצוע עריכת הדין".

76 בג"ץ 338/87 מרגליות נ' שר המשפטים, פ"ד מב(1) 112 (1988).

77 זלצברגר (לעיל, הערה 18) בעמ' 81; לשיטתו של זלצברגר, גם בג"ץ גאנץ, שביטל את הכלל שאסר על קבלת תיק על ידי עורך דין לפני קבלת אישור מעורך הדין הנעבר, קבע כך מפני ש"אינו מאזן כראוי בינו [חופש העיסוק] לבין כבוד המקצוע". שם, בעמ' 90.

78 כללי לשכת עורכי הדין (עיסוק אחר), תשס"ג-2003, ק"ת 6238.

79 אפרים נוה הסביר: "גילוי דעת זה בא לעולם לאור תופעה חדשה בה נתקלת לאחרונה ועדת האתיקה ולפיה מגיעות לפתחה תלונות רבות הקשורות לעיסוקים אחרים של עורכי דין כאשר המוטיב החוזר על עצמו ברוב התלונות הנ"ל, הינו התנהגות בלתי אתית מצד עוה"ד בעיסוקם הנוסף תוך פגיעה של ממש בכבוד המקצוע, ומטעם זה סבורה הועדה כי ראוי שציבור עורכי הדין העוסק בעיסוק נוסף (וישנם חברים רבים העוסקים בעיסוקים נוספים לצד היותם עורכי דין) – ייתן דעתו להיבטים האתיים של העיסוק הנוסף ע"מ להימנע מביצוע עבירות על כללי האתיקה". נוה (לעיל, הערה 74) בעמ' 11.

והשוו: החלטה את 349/10 "דין משמעותי: אי תקינות במסגרת עיסוק אחר של עורך הדין כעילה להעמדה לדין", **אתיקה מקצועית** 52 (אוקטובר 2013) 8.

עיסוק שנאסר בחוק ודאי שהוא אסור על עורך דין, כמו למשל ניהול קזינו או ניהול בית בושת. גם כאן אחד הנימוקים לאיסור הוא שמירה על הכבוד המוסרי, הואיל ועיסוק שנאסר בחוק בוודאי מנוגד לתקנת הציבור, ולפיכך פוגע בכבוד המוסרי. אפשר שגם עיסוקים אחרים ייאסרו מכוח היותם פוגעים בכבוד המוסרי, דהיינו בתקנת הציבור. למשל, ניתן לטעון שהשתתפות עורכת דין או עורך דין כשחקנים בסרט פורנוגרפי אסורה עליהם אף שלא נאסרה בחוק, הואיל ויש בכך פגיעה בכבוד המוסרי, שכן תעשיית הפורנו נתפסת בציבור כלא ראויה. מנגד ניתן לטעון שהשתתפות עורכי דין כשחקנים בסרט פורנוגרפי, אף שאינה תואמת את תפיסת המוסר של חלק ניכר מהאוכלוסייה, אינה מנוגדת לתקנת הציבור.

נקודת ממשק נוספת בין הפרטי למקצועי, שבה הגבולות ביניהם מיטשטשים עוד יותר, עוסקת במקרים שבהם אדם לוקח איתו את המקצועי אל הפרטי בהשתמשו בתוארו המקצועי בפעולה פרטית.⁸⁰ בעבר הקפידו הכללים הקפדה רבה על הצורך בהפרדה בין עורך הדין האדם הפרטי לבין עורך הדין בעל המקצוע, כדי שפרטים על אודותיו כבעל מקצוע לא יחלחלו לחייו הפרטיים. למשל, עד לתיקון כללי האתיקה בשנת 1986 נאסר על עורכי דין להציג עצמם בתקשורת כעורכי דין בכל עניין, פרטי ומקצועי. ליד שמו של כל עורך דין שהתראיין לתקשורת נכתב התואר "משפטן" ולא "עורך דין", כנראה כדי לשמור על הבידול בין עורכי הדין לבין שאר החברה, היוצר כבוד טקסי.⁸¹

גישת הלשכה, שצידדה בהפרדה בין הפרטי למקצועי, באה לידי ביטוי גם כאשר עורך הדין ביקש להשתמש בפרטים מחייו הפרטיים במסגרת עיסוקו המקצועי. בעניין **קנבל** עתר עורך דין קנבל לבג"ץ נגד החלטת הלשכה לא לאפשר לו להשתמש בתוארו "רואה חשבון" במסגרת עבודתו כעורך דין.⁸² לעומת הלשכה, שסברה שראוי להפריד הפרדה מוחלטת בין הפרטי למקצועי, בית המשפט סבר כי יש מקום לאפשר עירוב מסוים בין הפרטי למקצועי, ולכן התיר את השימוש בתואר רואה החשבון במסגרת עבודתו כעורך דין, בסייגים שנועדו למנוע את הטעיית הציבור, ולא ראה בכך פגיעה כלשהי בכבוד המקצוע.⁸³

80 ראוי לציין כי לפעמים עורך דין מחויב להזדהות ככזה גם כשהוא עוסק בפעילות פרטית. למשל, כאשר הוא מופיע כצד בבית משפט לתביעות קטנות (סעיף 63 לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984, ס"ח 1123). בית המשפט אומנם אינו מחייב זאת, אך החלטות ועדת האתיקה כן, בעיקר מטעמים הנוגעים לצד שכנגד – שידע שמולו ניצב עורך דין; שיווי משקל והוגנות.

81 איסור זה נבע כנראה גם מהרצון למנוע כל פרסומת של עורכי דין, אך גם מהרצון ליצור ריחוק בין עורכי הדין לבין הציבור הרחב ולמנוע הופעות של עורכי דין באמצעי תקשורת המוניים.

82 בג"ץ 4000/93 **קנבל נ' לשכת עורכי הדין בישראל** (פורסם בנבו, 1997) (להלן: עניין **קנבל**).

83 שנים לאחר מכן נקבע בוועדת האתיקה, בהשראת עניין **קנבל**, כי "במקרה והתואר אינו תואר במשפטים על עורך הדין לציין זאת, ולהבדיל את אותו תואר אקדמי מתוארו כעורך

עם זאת כחריג לגישה הדוגלת בהפרדה מלאה בין הפרטי למקצועי היה ניתן למצוא כבר באותה תקופה כללים, שלושה במספר, אשר אפשרו עירוב בין הפרטי למקצועי. הכלל הראשון נוגע לאפשרות הקצאת חלק מדירת המגורים למשרד.⁸⁴ ראוי לציין כי עורכי דין עצמאים העובדים מדירת מגוריהם אינם מייצגים תופעה שולית. בסקר שנערך בקרב עורכי דין השיבו 29% מהנשאלים כי בשלב כלשהו עבדו כעורכי דין עצמאים בדירתם.⁸⁵ אין זה פלא, מכיוון שהאמצעים הטכנולוגיים כיום מאפשרים עבודה מהבית ביתר קלות.⁸⁶ כפי הנראה, נועד הכלל לאפשר לעורכי דין בתחילת דרכם להשתלב בפרופסיה מבלי לשאת בהוצאה הגדולה של שכירת/רכישת משרד.⁸⁷ היתר זה אינו מובן מאליו. שימוש בדירת מגורים לצורכי המשרד הוא אולי הערוב הגדול ביותר האפשרי בין הפרטי למקצועי. כזוה הוא מעלה חשש כבד לפגיעה בכבוד הטקסי של עורך הדין וביראת הכבוד כלפי המקצוע, ובכל זאת הלשכה התירה זאת.

הכלל השני אשר פותח פתח בהפרדה בין הפרטי למקצועי מאפשר לעורך הדין לפעול במשרדו בענייני ציבור. כלל זה ותיק אף יותר, והוא נועד לאפשר לעורכי דין התורמים מזמנם לפעילות ציבורית לפעול ממשרדם. פעילות בענייני ציבור נחשבת לרוב לפעילות מוסרית, וממילא יש בה פוטנציאל לחיזוק הכבוד המוסרי, ולפיכך היא מותרת, אף שפעילות כזו גורמת לחשיפת עורך הדין ומשרדו לציבור ובכך מצרה את ההפרדה ביניהם ואת הכבוד הטקסי של עורך הדין.

הכלל השלישי, הוא כלל 26, מחייב עורכי דין לגלות יחס חברי כלפי עמיתיהם. הכלל מחייב את עורכי הדין, בחריגה של פגיעה ניכרת בלקוח, להיעתר לבקשות דחיייה של עמיתיהם הנובעות מחייהם הפרטים: מילואים, חופשת לידה, אבל או מחלה. כלל 26 מחייב למעשה את עורכי הדין לנהוג על פי תקנת הציבור, הואיל וההשקפה החברתית, המבטאת את ערכי החברה בישראל, רואה במצבים המנויים בכלל 26 מצדיקים התחשבות בחבר למקצוע. כך, עורכי הדין מצטיירים כאנושיים ומוסריים יותר, והכבוד המוסרי המקצועי שלהם עולה.

בכפוף לשלושה כללים אלה, עד לפני כעשור הייתה עמדת הלשכה כי יש ליצור הפרדה מלאה בין הפרטי למקצועי. אולם זה קרוב לעשור שגישת הלשכה השתנתה,

דין. [...] ציון תואר אקדמי אחר הינו חשוב ומעיד על השכלתו הרחבה של עורך הדין, אך מאידך יש למנוע מצב של חשש להטעיית הציבור". החלטה את' 78/01 "שימוש בתארים אקדמאיים בעבודה כעורך דין", **אתיקה מקצועית 4** (נובמבר 2001) 5.

84 כלל 4 לכללי האתיקה.

85 סקר שערכו ד"ר לימור זר-גוטמן וד"ר איל כתבן בשנת 2011 ושעליו השיבו כ-2,000 עורכי דין. על השאלה "האם בשלב כלשהו עבדת כעורך דין עצמאי במשרד בדירתך?" 473 השיבו בחיוב. 69 עדיין עובדים מדירתם (542 מהנשאלים, שהם 29% מהמשתתפים בסקר). 1,328 השיבו בשלילה.

86 סיגלית דיל, "עורכי דין בטרנינג", **אתר לשכת עורכי הדין בישראל** (2.5.2005).

87 הכלל קיים בכללים משנת 1986, אבל לא בכללים משנת 1966.

והיא מכירה בעירוב התארים הפרטי והמקצועי ומתירה אותו במקרים שבהם אין בעירוב כדי לפגוע בכבוד המקצוע. כמה שנים לאחר עניין קנבל, משפורסמו לראשונה כללי הפרסומת, התיירו אלו לעורך דין לכלול בפרסומו כעורך דין "תואר שדין אחר מסדיר את השימוש בו".⁸⁸ כך גם בכיוון ההפוך – שימוש בתוארו כעורך דין במסגרת חייו הפרטיים.

לדוגמה: מקרים שבהם עורך דין מתמודד כאדם פרטי בבחירות המקומיות (לראשות העיר או כחבר מועצה) ומציין בשלטי הבחירות ובתעמולה ברדיו את עובדת היותו עורך דין, קרי מציג עצמו בתור עורך דין פלוני אלמוני המועמד לראשות העיר. מקרים אלו מעוררים בעיה מיוחדת, שכן כמעט תמיד יעלו ספקות באשר למטרת ציון עובדת היותו עורך דין – אם הוא בבחינת פרסומת אסורה לעצמו כעורך דין (שכן אסור לעורכי דין לפרסם בדרך של שלטי פרסום ורדיו), או שמא פרסום עצמו כמועמד ראוי בהיותו עורך דין. ועדת האתיקה שנדרשה לסוגיה התיירה פרסום שכזה בהתבסס על כלל 1 לכללי הפרסומת, שלפיו: "עורך דין רשאי לציין, בעל פה או בכתב, את דבר היותו עורך דין". אך מיד הוסיפה סייג, שלפיו אסור לעורך הדין להשתמש בפרסום זה כפרסומת לעיסוקו כעורך דין: "וממילא אסור לו לפרסם פרטים על עיסוקו כעורך דין ועל משרדו".⁸⁹ בגישה חדשה זו יש משום ויתור על הרצון לבדל את עורכי הדין משאר החברה – ויתור על הכבוד הטקסי. אולם יש בה כדי לחזק את הכבוד המוסרי, שכן היא גורמת לכך שהנחשפים למודעות הבחירות יקשרו את עורך הדין המתמודד, וממילא את קהילת עורכי הדין, למעורבות ציבורית, שהיא פעילות מוסרית ברוכה.

במקרה אחר הלשכה היא שעתרה נגד סעיף בתקשי"ר האוסר על עובדי המדינה חברי הלשכה לציין את תוארם זה על גבי מסמכים שהם חתומים עליהם (לשיטתה של הנציבות, הסעיף נועד למנוע הטעיה כאילו היה מדובר בעמדה משפטית מחייבת של הרשות המעסיקה את עורך הדין). הלשכה טענה: "כי זכותו של עורך-הדין להציג את תוארו הינה דרך לבטא את כישוריו, השכלתו והמוניטין שצבר, ועל כן היא גם חלק מהגשמתו העצמית ויש בה כדי להשפיע על מעמדו ותדמיתו בעיני הבריות ובעיני עצמו".⁹⁰ כלומר, עמדתה של הלשכה בעניין זה הייתה בעד העירוב באופן שהשימוש בתואר המקצועי ייעשה בספרה הפרטית: העבודה כעובד מדינה. למרות זאת בית המשפט העליון לא מצא כי יש מקום לבטל את ההוראה בתקשי"ר, בשל חששו מהטעיית הציבור. הלשכה חזרה לאחרונה על עמדה זו בהחלטה המתירה לעורך דין העובד בגוף ציבורי בתפקיד שאינו משפטי לשאת את התואר עורך דין, ובלבד שיובהר בתכתובת

88 כלל 3(ב)5 לכללי לשכת עורכי הדין (פרסומת), תשס"א–2001, ק"ת 6094.
89 החלטה "תואר עורך דין: מותר לציין בפרסומת של מועמד בבחירות המקומיות", **אתיקה מקצועית** 52 (2013) 9–10.
90 בג"ץ 1800/07 **לשכת עורכי הדין בישראל נ' נציבות שירות המדינה**, בפסקה 2 לפסק דינו של השופט לוי (פורסם בנבו, 2008).

שאינו פועל כעורך דין.⁹¹ ושוב, בהחלטות אלה יש ויתור על הכבוד הטקסי, שכן הן פוגעות בבידול שבין עורכי הדין לחברה. אך יש בהן תרומה לכבוד המוסרי של עורכי הדין, שכן עורכי הדין נחשפים כמשרתי הציבור, ויש בכך לתרום למוסריותם. שיאה של הגישה המצמצמת את כללי ההפרדה ומאפשרת עירוב בין הפרטי למקצועי במסגרתם באה לביטוי בהחלטת ועדת האתיקה הארצית, שפורסמה בתחילת 2015, העוסקת בפעילותם ובפרסומם של עורכי דין ברשתות החברתיות כדוגמת פייסבוק, לינקדאין וכדומה. ההחלטה מתייחסת להופעה של עורך דין ברשת חברתית התייחסות אחידה וכוללת. בין שמדובר בדף פרטי ובין שמדובר בדף עסקי – החובות הן אותן חובות. נוסף על זה, ההחלטה מטילה את המגבלות המוטלות על פרסומת באתר משרד עורך הדין גם על פרסומת ופעילות של עורך הדין ברשת חברתית.⁹² גם כאן ויתרה הוועדה על הבידול ועל הכבוד הטקסי על מנת לאפשר חשיפה חיובית שתגדיל את כבודם המוסרי של עורכי הדין.

דוגמאות אלו מלמדות על מעבר מכללים נוקשים של הפרדה בין עורך הדין כאיש מקצוע לבין עורך הדין כאדם פרטי (לרבות החיים המקצועיים האחרים), לכללים גמישים הרבה יותר, עד יצירת עירוב מלא הבא לידי ביטוי בהחלטות בדבר שימוש בתואר עורך דין בספרה מקצועית שונה, ולפעילות עורכי דין ברשתות החברתיות. השאלה המעניינת אותנו היא איך קבלת העירוב בין הפרטי למקצועי משפיעה על מובנו השונים של המונח "כבוד". מהניתוח בפרק זה ניתן לראות שבכל הנוגע להתנהגויות בבית המשפט (מדי משפט ואמירות כלפי המערכת השיפוטית) ההתבססות היא על הכבוד הטקסי. בזירה זו בתי המשפט והלשכה מבקשים לחזק את הכבוד הטקסי של מערכת השיפוט כשהדבר מחזק גם את הכבוד הטקסי של עורכי הדין.⁹³ מחוץ לזירה זו ראינו שעמדת הלשכה השתנתה, והיא מצדדת בעירוב בין הפרטי למקצועי, בויתור על הניסיון ליצור כבוד טקסי לעורכי הדין ובניסיון להתמקד בכבוד המוסרי.

הפרק הבא יאפשר לנו לעמוד על ההקשרים בין עירוב הספרות לכבוד המקצוע. הפרק יציג שני מצבים בולטים שבהם נוצר עירוב בין הפרטי למקצועי. הראשון, העמדת עורכי דין לדין משמעתי על התנהגות פרטית מחוץ למסגרת המקצועית. הכוונה לשני הכללים הקובעים את עבירת המשמעת של התנהגות שאינה הולמת (סעיפים 53 ו-61(3))

91 החלטה את 58/14 "שימוש בתואר עו"ד: כאשר עורך הדין ממלא תפקיד שאינו משפטי" **אתיקה מקצועית** 54 (יוני 2014) 6.

92 "פרסומת: גילוי דעת בנושא פעילות עורכי דין ברשתות החברתיות", **אתיקה מקצועית** 57 (2015) 2.

93 ראייה טובה לכך היא הוועדה המשותפת שהקימו הנהלת בתי המשפט ולשכת עורכי הדין שעסקה בהתנהלות דיונית תרבותית בבתי משפט. ראו: **דין וחשבון הוועדה לקידום התנהלות דיונית תרבותית בבתי המשפט** (ועדה משותפת ללשכת עורכי הדין ובתי המשפט) (ספטמבר 2011); חמי בן-נון, אייל כתבן ובוועז שנור, "תיקון אולם": התנהגויות מכבידות וכבוד בית המשפט", **המשפט** כ (2014) 11.

לחוק) וסעיף 75 לחוק שלפיו ניתן להעמיד לדין משמעתי עורך דין שהורשע בעבירה פלילית אם יש בה קלון. המצב השני שבו מתקיים עירוב הוא הופעת עורך דין בתקשורת כאדם פרטי. נראה כי בשני מצבים אלו השימוש במונח "הכבוד המוסרי" מסייע לנו בהכרעה. במצב הראשון הכבוד המוסרי יכול לשמש קריטריון מרכזי בהחלטה באילו מצבים יש להרשיע בדין המשמעתי בגין התנהגות פרטית; במצב השני הכבוד המוסרי מאפשר לנו להבין מדוע יש לקבל את הופעת עורכי הדין בתקשורת, ומדוע שגויה התפיסה הרווחת בקרב עורכי דין בסוגיה זו.

1. יצירת העירוב בין פרטי למקצועי

1. הרשעה משמעטית בגין התנהגות פרטית

כאמור, סעיף 53 לחוק לשכת עורכי הדין מטיל על עורך הדין את החובה לשמור על כבוד המקצוע ולהימנע מכל דבר העלול לפגוע בכבוד המקצוע. נראה שסעיף 61(3) לחוק חוזר על אותה חובה כאשר הוא קובע כעבירת משמעת "כל מעשה או מחדל אחר שאינו הולם את מקצוע עריכת הדין". לאור העיקרון שלפיו המחוקק לא השחית את מילותיו לשווא, יש להניח שכל סעיף מתייחס לספרה שונה שבה חיים עורכי הדין.⁹⁴ סעיף 53 מטיל על עורך הדין את החובה לשמור על כבוד המקצוע בפעולותיו המקצועיות, ואילו סעיף 61(3) מתייחס לספרה הפרטית – הוא מטיל על עורך הדין חובה לשמור על כבוד המקצוע בחייו הפרטיים בכך שהוא קובע שיראו עבירת משמעת במעשה שאינו הולם את המקצוע. עם זאת בתי הדין המשמעתיים לא הקפידו לשמור על הבחנה זו, ויש עירוב בין שני הסעיפים כאשר לשתי הספרות. לאור עירוב זה יתייחס המאמר לשני הסעיפים גם יחד כקובעים עבירת משמעת בגין התנהגות שאינה הולמת בספרה המקצועית והפרטית.

לפי שני האופנים שבהם ניתן להתייחס לכפל ההוראות בחוק, הדין המשמעתי חל על החיים הפרטיים. בכך יצר החוק עירוב בין הפרטי למקצועי, הואיל ועורך הדין יכול לעמוד לדין משמעתי בגין התנהגות בחייו הפרטיים, ובלבד שזו עלולה לפגוע בכבוד המקצוע.⁹⁵ חשוב לציין גם את הביקורת הרבה הנמתחת על השימוש בעבירת סל זו, שבמסגרתה קובע הדין המשמעתי רטרואקטיבית שהתנהגות מסוימת אסורה, דבר שלא

94 קלינג (לעיל, הערה 72) בעמ' 494.

95 בעל"ע 8/81 הוועד המחוזי של לשכת עוה"ד בתל-אביב-יפו נ' פלוני, פ"ד לו(1) 756 (1982) נאמר: "מעשים, שאינם הולמים את כבוד המקצוע, אינם רק כאלה שנעשו במסגרת המוגבלת של התנהגות עורך הדין תוך כדי עיסוקו בעבודה המקצועית, ונוטים אנו לראות התנהגות בלתי הולמת גם במסגרת רחבה מזו, [...] המתרחבת, בנסיבות מתאימות, אף על התנהגותו של עורך-דין מחוץ לענייני עבודתו המקצועית" (שם, בעמ' 761).

היה ידוע לעורך הדין בטרם נהג כך.⁹⁶ ייתכן כי זו הסיבה שבגינה בתי הדין המשמעתיים זהירים מאוד בבואם לקבוע התנהגות בספרה הפרטית כעבירת משמעת.⁹⁷ אם כן, רצוי לסקור את הפסיקה שעסקה בסוגיה זו.

הפסיקה בוחנת כל מקרה לפי נסיבותיו ומקפידה לא לקבוע כללים חדים לסיווג התנהגות בספרה הפרטית כעבירת משמעת.⁹⁸ בכלל השיקולים שמפעילים בתי הדין המשמעתיים בבואם לקבוע אם התנהגות פרטית היא עבירת משמעת ניתן לזהות שני שיקולים מרכזיים החוזרים ומופיעים בפסיקה.

הראשון, הזיקה בין המעשה שביצע עורך הדין בחייו הפרטיים לפעילות מקצועית של עורכי דין. לדוגמה, אי-שמירת כספי פיקדון שהופקדו אצל עורך הדין כאדם פרטי מהווה עבירת משמעת של התנהגות שאינה הולמת, שכן חלק מעבודתם המקצועית של עורכי דין נוגעת לשמירת פיקדונות, ואף יש כללים המטילים שורה של חובות בהקשר זה. כללים אלו אומנם אינם חלים כאשר עורך דין מחזיק פיקדון כאדם פרטי, אך הזיקה בין שתי הפעולות, הפרטית והמקצועית, קיימת, ומכאן עבירת המשמעת.⁹⁹ מנגד, התבטאות של עורך דין בקשר לעניין פוליטי ציבורי שאינו קשור למערכת המשפט עצמה רחוקה מהעיסוק המקצועי, ולכן הנטייה להרשיע בהתנהגות שאינה הולמת תהיה קטנה הרבה יותר.¹⁰⁰

שיקול מרכזי שני הוא חומרת היסוד הנפשי, ובעיקר המניע לפעולת עורך הדין. לדוגמה, עורך דין שלא ציית לפסק דין אשר קבע כי עליו לשלם חוב למתלונן לא הורשע

96 קלינג (לעיל, הערה 72) בעמ' 489–493 ופסקי הדין המובאים שם; אסף ניב, "הפעלת 'סעיפי סל' במקום בו קיימת עברה ספציפית בדין המשמעתי של עורכי הדין", **המשפט** ח (2003) 573. אבל ראו: **ספר היובל – 50 שנות לשכה 1961–2011** (2011) בעמ' 50.

97 בר"מ (משמעת ת"א) 73/99 **הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' פלוני** (פדאור אתיקה, 2000): "יש לתת את הדעת למידה בה אנו רוצים כי חייו הפרטיים של עו"ד יהפכו לחלק מאישיותו כעו"ד ויחייבו אותו בהתנהגות מיוחדת בה אין חייבים יתר האזרחים הרגילים. מחד, לא ראוי כי עורך דין יזלזל בחובותיו, גם אם הן במישור הפרטי, שכן מעמדו דורש ממנו ביקורת עצמית, מעבר לנדרש מכל אזרח אחר. מאידך, יש לקחת בחשבון כי גם עו"ד הוא בן-אדם, אזרח רגיל שלו חיים פרטיים רגילים מעבר לעבודתו המקצועית ואין להציב בפניו אמות מבחן נוקשות וקפדניות מידיי שאולי ולא יוכל לעמוד בהן" (שם, בפסקה 10 לפסק הדין).

98 לימור זר-גוטמן, "החלת כללי המשמעת על חייו הפרטיים של עורך הדין", **אתיקה מקצועית** 2 (אפריל 2002) 2.

99 בר"ש 2576/13 **סגל נ' לשכת עורכי הדין – ועד מחוז חיפה** (פורסם בנבו, 2013): "מכל מקום, בנסיבות הספציפיות, סבורני כי נכונה מסקנתם של בית המשפט המחוזי [...] ובית הדין המשמעתי הארצי [...], כי גם אילו החזיק המבקש בכספי הפיקדון בנאמנות פרטית – משמע שלא במסגרת יחסי עו"ד-לקוח – עדיין היה ראוי להרשיעו, בשל אי החזרת כספי הפיקדון כמתחייב מהאישור מיום 2.1.04, וזאת הן בעבירות של התנהגות שאינה הולמת את המקצוע והן בעבירות של אי שמירה על כבוד המקצוע" (שם, פסקה ט להחלטה).

100 עמל"ע (מחוזי י-ם) 48233-08-11 **ועדת האתיקה המחוזית של לשכת עורכי הדין, מחוז תל-אביב והמרכז נ' שרגא** (פורסם בנבו, 2012).

כאשר החברר שאי־תשלום החוב הפסוק נבע ממצב כלכלי קשה של עורך הדין.¹⁰¹ מנגד, עורך דין שלא שילם בעד שירותי הדפסה שהזמין אף שהייתה לו אפשרות כלכלית לשלם – הורשע.¹⁰²

חומרת היסוד הנפשי קשורה לתקנת הציבור,¹⁰³ ולפיכך גם שיקול זה קשור לקריטריון של פגיעה בתקנת הציבור. בכך ניתן לתת בסיס מהותי מוכר לעבירה המשמעתית העמומה של פגיעה בכבוד המקצוע, בקישורה למובנו השלישי של כבוד המקצועי – הכבוד המוסרי. אי־ביצוע פסק דין בגלל מצב כלכלי קשה אינו התנהגות לא ראויה בעיני החברה הישראלית. הוא אינו סותר ערכים בסיסיים ולפיכך אינו פוגע בתקנת הציבור, ולכן לא יביא להרשעה משמעתית. מנגד, אי־תשלום חוב מתוך זדון או כוונה הוא התנהגות לא ראויה הסותרת ערכים אלו ולפיכך פוגעת בתקנת הציבור, ולכן תהיה הרשעה משמעתית בגין התנהגות שאינה הולמת.

דוגמה לכך תינתן בעזרת שתי קבוצות מקרים שונות: הראשונה, מקרים שבהם יש קשר הדוק לעבודתו של עורך הדין; השנייה, מקרים שבהם אין קשר כזה. ודוק, בשתי קבוצות המקרים איננו טוענים שיישום קריטריון תקנת הציבור יביא בהכרח לשינוי הדין הקיים, אלא רק כי הוא יספק קריטריון אנליטי ברור שיאפשר לנבא מראש אילו התנהגויות אסורות ואילו מותרות ביצירת בהירות בדין.

ראשית, הקבוצה הראשונה: אי־כיבוד פסק דין קשור ישירות ובהדיקות לעבודתו המקצועית של עורך הדין, אשר נדרש מעצם היותו עורך דין לכבד הכרעות פסוקות של בתי המשפט. אך בשל השיקול השני ייתכנו נסיבות שבהן לא יורשע עורך דין בהתנהגות שאינה הולמת, אף במצב שבו לא ציית לפסק דין שנפסק לו כאדם פרטי. ההלכה שנקבעה בבית המשפט העליון גורסת: "בעניין זה אין מקום לקבוע כלל גורף, לפיו כל אימת שנמנע עורך דין מכיבוד חיוב כספי שהוטל עליו בפסק דין אזרחי, יש בכך משום התנהגות שאינה הולמת. יש לבחון בכל מקרה מה הן הסיבות בעטיין לא שולם החוב והאם יש באי־כיבוד פסק הדין, בנסיבות העניין, כדי להצביע על חוסר הגינות ועל חריגה

101 בד"א (משמעת ת"א) 30/87 הועד המחוזי של לשכת עורכי־הדין בתל־אביב נ' פלוני (פדאור אתיקה, 1987). ראו גם: בד"א (משמעת י-ם) 5/09 הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בירושלים נ' פלוני (פדאור אתיקה, 2009), שם דובר בעורך דין אשר קיבל הלוואה פרטית מלקוח לשעבר, ללא קשר ליחסי עורך דין-לקוח ולא הורשע בגין אי־החזר ההלוואה, הואיל והסיבה הייתה מצוקה כלכלית ולא סתם אי־רצון להחזיר את הכסף.

102 בד"מ 35/70 הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל־אביב־יפו נ' פלוני, פרקים בפסיקה ב 178 (1970).

103 השוו לסעיף 30 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, ס"ח 694 אשר קובע: "חווה שכריתתו, תכנו או מטרתו... סותרים את תקנת הציבור – בטל" (ההדגשה הוספה – המחברים). מכאן ניתן ללמוד כי מטרת החווה והיסוד הנפשי שמאחוריו עשויים להפוך חווה תקף לחווה שנוגד את תקנת הציבור ולהביא לבטלותו. כן ראו: ע"א 4079/05 הועדה המקומית לתכנון ולבניה שומרון נ' מעונה בע"מ, בפסקה 27 (פורסם בנבו, 2010); ע"א 5258/98 פלונית נ' פלוני, פ"ד נח(6) 209 (2004).

מכללי ההתנהגות המקובלים ולהטיל דופי בעורך הדין" (ההדגשה הוספה – המחברים).¹⁰⁴

בית המשפט העליון אינו קובע שכל מקרה של אי-כיבוד פסק דין או אי-תשלום חוב בידי עורך דין הוא התנהגות אסורה, אלא בוחר לבחון כל מקרה לגופו, ורק במקרים שבהם יש חוסר הגינות באי-תשלום החוב או באי-כיבוד פסק הדין תקום עבירת משמעת. יישום הלכה זו הביא להרשעה משמעתית של עורך דין בהתנהגות שאינה הולמת בגין אי-תשלום מזונות שנפסקו לאחר שדעת הרוב לא השתכנעה שהסיבה הייתה חוסר יכולת כלכלית של הנאשם.¹⁰⁵

בבחינת המקרה על בסיס הצעת המאמר נראה כי תקנת הציבור מחייבת שאנשים יפרעו את חובותיהם כאשר יש להם יכולת כלכלית לעמוד בתשלום החוב. חייב שאינו עושה כן, התנהגותו אינה ראויה בעיני החברה הישראלית כי היא מנוגדת לערכים בסיסיים, ולפיכך פוגעת בתקנת הציבור. כאשר החייב הוא עורך דין, הפגיעה בתקנת הציבור מובילה להרשעה משמעתית, אף שההתנהגות נעשתה בספרה הפרטית. מנגד, אי-תשלום חוב מחמת מצוקה כלכלית בתום לב הוא הפרה של החוק, אך אינו מנוגד לתקנת הציבור, כי היות שלא נעשה כדי לפגוע באחר, הוא אינו מעשה המנוגד בסיסית לערכי החברה הישראלית.

קבוצה שנייה של מקרים, שבה תסייע הצעת המאמר בהחלטה אם יש עבירה של התנהגות שאינה הולמת היא כאשר אין זיקה בין המעשה שנעשה בחיים הפרטיים לעבודתם המקצועית של עורכי דין. דוגמה לכך היא התנהגות שלילית של עורך דין במסגרת סכסוכי שכנות סביב ביתו (ולא משרדו),¹⁰⁶ שהיא בדרך כלל במובהק בתחום הפרטי.¹⁰⁷ בתי המשפט ובתי הדין משתמשים לעיתים בביטויים הממחישים את העובדה

104 על"ע 4498/95 הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין נ' רוכברג, בפסקה 7(g) לפסק דינה של השופטת שטרסברג-כהן (פורסם בנבו, 1999).

105 בד"מ (משמעת ת"א) 2/10 ועד המחוז של לשכת עורכי הדין במחוז תל אביב והמרכז נ' פלוני (פדאור אתיקה, 2011).

106 בד"מ (משמעת ת"א) 155/08 הועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' כהן (פדאור אתיקה, 2009): "הנאשם ויוגב הגיעו אל החצר, כנוכח לעיל, במהלך סכסוך שנקרה בינם לבין המתלוננים בנוגע לזכויות ברכוש המשותף ובנוגע לשיפוץ הדירה [...] בהגיעו לחצר, בצורתא עם יוגב, שבר הנאשם עציצים, עקר שתילים, שבר גדרות ומחיצות, השליך אדניות, ריהוט גן וצעצועים. בנוסף, איים הנאשם על המתלונן כי יהפוך על ראשו את שולחן הגן וכי ימשיך לגרום נזקים לרכוש המתלוננים" (שם, בפסקה 2 לפסק הדין); וראו גם: בר"ש 8818/13 שטנגר נ' ועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין (פורסם בנבו, 2014).

107 עם זאת כאשר מדובר בהגנה עצמית במסגרת יחסי שכנות, התוצאה שונה. בד"א (משמעת דרום) 56/09 לשכת עורכי הדין – מחוז הדרום נ' פלוני (פדאור אתיקה, 2010): "נפסק לא אחת כי התנהגות מכובדת מצד עורך דין אינה חלה עליו רק בעת מילוי תפקידו אלא היא גם משתרעת מעבר לכך – להתנהגותו בחייו הפרטיים" (שם, בפסקה 7 לפסק הדין). אך בית הדין מוסיף כי "יש לבדוק כל מקרה לגופו. עורך דין לא יראה כמבזה את מקצועו או כפוגע בכבוד המקצוע אם הוא פעל בכוח סביר על מנת להגן על גופו או על גופם של

כי ההרשעה נסמכת על כך שעורך הדין לא עמד בסטנדרט המוסרי הנדרש מכל בן אנוש: "המערער שכר דירה, ועזב את הדירה ללא תשלום חובות ארנונה חשמל ומים. [...] המערער אף הותיר נזקים בדירה ששכר, חור בקיר בדירה ואף נזקים נוספים. התנהגות זו אינה יאה גם כשאין מדובר בעורך דין, ומזכירה התנהגות של פרא אדם, וודאי שמהווה התנהגות בלתי ראויה כשמדובר בעורך דין" (ההדגשה הוספה – המחברים).¹⁰⁸

בעניין **ישראלוביץ**, העוסק גם הוא במערכות יחסים שהן פרטיות במובהק, הרשיע בית המשפט המחוזי עורכת דין שהטרידה וגידפה את מאהבתו של בעלה במספר רב של הזדמנויות (לאחר שזוכתה בבית הדין המשמעתי הארצי), באומרו: "התנהגותה של המשיבה אינה התנהגות המתאימה 'לאדם בן תרבות' ונשאלת השאלה, אם אדם כזה, הנושא תואר מכובד של עורך דין ראוי לכהן בתפקיד חשוב זה" (ההדגשה במקור).¹⁰⁹

בעניין **ישראלוביץ**, לראשונה ובאופן חריג, אישר בית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על פסק דינו של המחוזי (גלגול רביעי של התיק) כשהוא חוזר ומציין: "נציין תחילה, ברוח הפסיקה עד הנה, כי איננו שוללים העמדה לדין משמעתי של עורכי דין על התנהגות שאינה הולמת גם מחוץ לגדרי המקצוע. גם אם כמובן, אין הדבר צריך להיות בחינת שגרה, הנה התנהגותו של עורך דין, במקצוע שהוא חלק חשוב מפניו של שלטון החוק, היא בבואת המקצוע, ומשליכה על דימויו של המקצוע כולו".¹¹⁰ רציונל נוסף שהביא להרשעה המשמעטית של עורכת דין ישראלוביץ, אף שהיא לא הועמדה לדין פלילי בגין התנהגותה, היה היותה חסרת שליטה עצמית, עובדה המעידה שאינה מתאימה להופיע בבית משפט ולייצג לקוחות. גם באשר לחלק זה יכולה ההצעה לסייע, שכן התנהגות ללא כל שליטה עצמית המסכה נזק לצד שלישי היא לא ראויה בעיני

אחרים" (שם, בפסקה 8 לפסק הדין) (דובר בפעולת אלימות שנקט עורך הדין כדי להגן על אביו).

108 בד"א (משמעת דרום) 127/03 פלוני נ' ועד מחוז דרום של לשכת עורכי הדין, בפסקאות 77-78 לפסק הדין (פדאור אתיקה, 2004).

109 על"ע (מחוזי י-ם) 44305-11-13 ועדת האתיקה המחוזית של לשכת עורכי הדין בישראל נ' ישראלוביץ (פורסם בנבו, 2014), בעמ' 5 לפסק הדין: "האינטרס הציבורי מחייב, כי יש לשמור על תדמית מכובדת של מקצוע עריכת הדין לצורך האמון שהחברה חייבת לרחוש למי שהיא נותנת בידם כוח [...] הגנה על האינטרס הציבורי המתבטא בשמירה על תדמית מכובדת של המקצוע" (שם). בית המשפט מצא שם שאין הדברים בגדר חופש הביטוי.

110 בר"ש 1136/14 ישראלוביץ נ' ועדת האתיקה המחוזית של לשכת עורכי הדין במחוז תל-אביב, בפסקה י לפסק דינו של השופט רובינשטיין (פורסם בנבו, 2014). הערעור על גזר הדין התקבל ועונשה הופחת בשל נסיבות אישיות מיוחדות. להעמדה לדין משמעתי בגין התנהגות אלימה בחיים הפרטיים, ראו גם: בר"ש 5842/13 יהודה נ' ועדת האתיקה המחוזית של לשכת עורכי הדין מחוז תל אביב (פורסם בנבו, 2013) (הורשע בפלילים באלימות פיזית ומילולית נגד גרושתו). אך השוו, בד"מ (משמעת ת"א) 86/99 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' פלוני (פדאור אתיקה, 2000).

החברה הישראלית, בהצביעה על אדישות לזכויותיו הבסיסיות של הזולת ולפיכך פוגעת בתקנת הציבור.

הצעת המאמר היא להפעיל בקבוצת מקרים אלו את הקריטריון של תקנת הציבור ישירות ולבחון אם התנהגות עורך הדין פוגעת בתקנת הציבור, ובכך מפחיתה מכבודם המוסרי של עורכי הדין בעיני הציבור. הפעלת המבחן המוצע לא תתבסס על תפיסת המוסר הנוהגת אלא על תקנת הציבור המשקפת את תפיסת החברה הישראלית מהי התנהגות ראויה, התנהגות ההולמת ערכים בסיסיים של החברה.¹¹¹ נוסף על זה הטלת מגבלות על עורכי דין מתוך רצון לקדם את כבודם המקצועי, ובעקיפין לקדם את האינטרס המשותף לכלל עורכי הדין, היא הגבלה ראויה, שכן התנהגות עורכי הדין, בשתי הדוגמאות שהובאו לעיל, גרמו נזק ממשי לפרופסיה, ואותו יש למנוע.¹¹²

סעיף נוסף היוצר את העירוב בין המקצועי לפרטי ומתבסס על הכבוד המוסרי כבר כיום הוא סעיף 75 לחוק הלשכה, שלפיו ניתן להעמיד לדין משמעתי עורך דין שהורשע בעבירה פלילית אם בנסיבות העניין יש בעבירה קלון. קלינג מסביר שלא בכל עבירה יש קלון, וכי ההבחנה בין העבירות נעשית לפי אמת מידה שהיא במהותה מוסרית. בבוא בית הדין לקבוע קלון הוא אינו מסתכל רק על יסודות העבירה אלא גם על הנסיבות שבהן נעברה. אם הנסיבות מצביעות על חומרה מוסרית שאליה מתייחס המונח קלון.¹¹³ כלשון בית המשפט העליון, אם דבק בעורך הדין רבב מוסרי חמור הנובע מכך שמדובר בהתנהגות ברמה מוסרית הפוגעת בערכי המקצוע, הרי שיש מקום גם להרשעה משמעטית.¹¹⁴ לפיכך הורשעו לפי סעיף 75 לחוק הלשכה עורכי דין שהעבירות הפליליות שביצעו היו מנוגדות לתקנת הציבור. לדוגמה, עורכת דין ששיבשה הליכי משפט שלא במסגרת פעילותה המקצועית;¹¹⁵ עורך דין שזייף תו נכה;¹¹⁶ עבירות של אלימות;¹¹⁷ עבירות סמים.¹¹⁸

111 פרשת **רקנט** (לעיל, הערה 42) בעמ' 364.

112 השוו למשל לפרסום שבו נטען נגד התובע כי הוא פועל בדרך לא מוסרית, על פי תפיסת הציבור (או חלקו). בתי המשפט היו מוכנים במקרים אלו להעניק פיצוי לתובע (ובעקיפין לאסור פרסומים כאלה) לא משום שהם מקבלים את תפיסת המוסר הנוהגת של אותו חלק מן הציבור, אלא משום שהפרסום לצד תפיסת המוסר הנוהגת יביאו לנזק ממשי. ראו: ת"א (שלום ת"א) 2017/4/94 **אמסלם נ' קליין** (פורסם בנבו, 1995); ת"א (שלום ת"א) 165592-09 **רוט נ' טיים אאוט (מגזין) ישראל בע"מ** (פורסם בנבו, 2011); גנאים, קרמניצר ושנור (לעיל, הערה 37) בעמ' 159–164, 224–225.

113 קלינג (לעיל, הערה 72) בעמ' 515.

114 על"ע 4/88 **הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' פלוני**, פ"ד מג(3) 475, בעמ' 481 (1989).

115 בד"מ (משמעת ת"א) 131/09 **ועד מחוזי של לשכת עוה"ד נ' קצב** (פדאור אתיקה, 2009). נאמר: "על הנאשמת להטמיע כי עוה"ד, מעת שקיבל את רשיונו, ובכל שעות היממה ועל פני כל ימות השבוע, עוטה את גלימת החוק והכללים הנ"ל ואין בהסרתה של גלימת הבד או מדי המשפט כדי להסיר מעליו את גלימת החוק והכללים". במיוחד מטרידה ההתנהגות כשהיא נעשית בשדה המשפט, בידי עורכי דין שאינם מייצגים באותו עניין: בד"מ (משמעת

לדעתנו, וכפי שנעשה במידה רבה עד היום, יש להרשיע במסגרת המקצועית רק כאשר ההרשעה מבוססת על התנהגות מקצועית לא נאותה או על התנהגות במסגרת פרטית אשר מנוגדת לתקנת הציבור. התנהגויות הפוגעות בתקנת הציבור הן למשל: אלימות, פגיעה ברכוש ואי־תשלום חוב בכוונה למרות יכולת כלכלית לשלמו. מנגד, יש פעולות שהן סותרות את החוק אך אינן סותרות את תקנת הציבור, ולכן אין להעמיד בגינן לדין משמעתי.¹¹⁹ לדוגמה, אי־תשלום חוב בגלל חוסר יכולת כלכלית או עבירות הדורשות יסוד נפשי מסוג אחריות קפידה או רשלנות שבהן היסוד הנפשי אינו בדרגה החמורה הפוגעת בתקנת הציבור (ראה דיוננו לעיל על היסוד השני כשיקול שני בהעמדה לדין משמעתי). עם זאת אם הפעולה הפרטית משליכה על כבודם הטקסי של בתי המשפט ועל יראת הכבוד כלפיהם, ייתכן שיש מקום להחיל עליה את הנורמות

ת"א 159/09 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו נ' גיל (פדאור אתיקה, 2010), שם עורך הדין הורשע בגין העלבת עובד ציבור ועבירות דומות נוספות במסגרת משפט פלילי.

116 "כאשר עבירות מעין אלו מבוצעות על ידי עורך דין, האמור לשמש סמל ודוגמה לטוהר המידות ולכיבוד החוק, חומרתן כפולה ומכופלת ומחייבת תגובה עונשית הולמת וממשית". על"ע (מחוזי י-ם) 7009/09 גרטי נ' פרקליט המדינה (פורסם בנבו, 2009). (בית המשפט מפנה גם לעל"ע 2579/90 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל-אביב-יפו נ' פלוני, פ"ד מה(4) 729 (1991); על"ע 8/81 (לעיל, הערה 95); ועל"ע 11744/04 זיר נ' הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב (פורסם בנבו, 2005).

117 בד"מ 69/99 (משמעת ת"א) הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב-יפו נ' פלוני (פדאור אתיקה, 1999): "ומן הכלל אל הפרט – עבירות חמורות לפי חוק העונשין, כתקיפה חבלנית וגרימת נזק בדרון, אינן עולות בקנה אחד עם הנורמה המקובלת של אנשי מקצוע בעלי רמה מוסרית נאותה. עם זאת, אין לעבירות אלו, בנסיבות שבוצעו, ולא כלום עם עבודתו המקצועית של הנאשם. ברם, התנהגות אגרסיבית ואימפולסיבית שכזו פוגעת בתדמיתו של מחנה עורכי הדין כציבור שומר חוק המכלכל הליכותיו בדרך של איפוק וסובלנות. כ'פקידי ביהמ"ש' מצופה מעו"ד כי ינהגו בצורה מכובדת ומוסרית שהיא למעלה ממנהגו של 'האדם הסביר'" (שם, בפסקה 4 לפסק הדין).

118 על"ע 8536/07 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב יפו נ' הלברשטט (פורסם בנבו, 2011). עורך הדין הורשע בהחזקת סם מסוכן לצריכה עצמית וגידול סם מסוכן. הוא השתמש בו במשך שלוש שנים. בתקופה זו ייצג לקוחות, "לרבות בתיקי סמים". הלשכה ביקשה להחמיר בעונשו. בית המשפט חוזר על הפסיקה שלפיה על עורך הדין להיות נאמן לחוקי המדינה. הוא מסביר שתכלית הענישה המשמעית שונה מהפלילית: "במרכז הענישה המשמעית עומדת איפוא בחינת הדופי המוסרי שדבק במעשי האדם, העלול לפסול אותו – לתקופה מסוימת, או לצמיתות – מלעסוק במקצוע עריכת הדין" (שם, בפס' 12 לפסק דינו של השופט מלצר); וכן על"ע 8968/07 הוועד המחוזי של לשכת עורכי הדין בתל אביב נ' אלעזר (פורסם בנבו, 2011).

119 השוו ע"א 4079/05 הוועדה המקומית לתכנון ולבניה שומרון נ' מעונה בע"מ, בפסקה 27 (פורסם בנבו, 2010).

המקצועיות, כדי לשמר את מעמדם של בתי המשפט כמוסדות חברתיים. לדוגמה: עורך דין שיקלל שופט בדף הפייסבוק הפרטי שלו. שאלה נפרדת, שבה לא יעסוק המאמר, היא אם יש בשמירה על כבוד מקצוע עריכת הדין כדי להצדיק את הסמכות החריגה שיש ללשכה להיכנס לתוך חיי הפרטיים של עורך הדין ולהענישו על התנהגות בספרה הפרטית במסגרת הדין המשמעתי.¹²⁰ יש שאינם רואים צידוק לכך וקוראים לשינוי הדין המשמעתי כדי שלא יהול על מעשים בספרה הפרטית.¹²¹ במצב החוקי כיום סמכות זו נתונה בידי הלשכה, והצעתנו היא להפעיל את הסמכות בעזרת הקריטריון של פגיעה בתקנת הציבור, שהוא הבסיס לכבוד המוסרי.

2. הופעת עורכי דין בתקשורת כבני אדם פרטיים

הופעת עורכי דין בתקשורת (הכוונה לכל אמצעי תקשורת קיים: כתוב, משודר, דיגיטלי ועוד) מתרחשת בשלושה מצבים: הראשון, עורך הדין מופיע בקשר לעניין שבו הוא מייצג לקוח. כאן מדובר בספרה המקצועית, השייכת לגרעין הקשה של העיסוק בעריכת דין, הכולל גם ייצוג ענייני של הלקוח בתקשורת.¹²² עורך הדין מופיע בתקשורת בגלל היותו עורך דין המייצג באתו עניין.

במצב השני עורך הדין מופיע בתקשורת כדי להתייחס לסוגיה משפטית בתיק שבו אינו מייצג. גם מצב זה שייך לספרה המקצועית, שכן עורך הדין מופיע בתקשורת בתור עורך דין/פרשן משפטי. גם במצב זה עורך הדין מופיע בתקשורת בגלל היותו עורך דין. במצב השלישי מופיע עורך הדין בתקשורת ללא קשר לעבודתו המקצועית, כמו כל אדם פרטי שידעה על מעשיו מופיעה בעיתון, משתתף בתוכנית טלוויזיה ועוד. כאן, בשונה משני המצבים הקודמים, עורך הדין מופיע בתקשורת בתור אדם פרטי. כאן, ההופעה בתקשורת היא בספרה הפרטית, אך כפי שנראה להלן, הפן המקצועי משפיע גם על הופעות פרטיות בתקשורת, וכך נוצר עירוב בין שתי הספרות כאשר החוט המקשר בינן הוא שוב המונח "כבוד המקצוע". לפיכך אנו מבקשים למקד את המבט במצב זה,

120 וראו לעניין זה המחלוקת בדבר הבעייתיות של קשר רומנטי בין עורכ/ת הדין ללקוח שלה: עע"מ 1652/08 פלונית נ' ועד מחוז תל אביב והמרכז של לשכת עורכי הדין (פורסם בנבו, 2010); בד"מ (משמעת ת"א) 2/12 ועד מחוז תל אביב נ' רוניס (פדאור אתיקה, 2013).

121 Alice Woolley, "Legal Ethics and Regulatory Legitimacy: Regulating Lawyers for Personal Misconduct", *Alternative Perspectives on Lawyers and Legal Ethics: Reimagining the Profession* (Francesca Bartlett, Reid Mortensen and Kieran Tranter ed., 2010) 241, p. 271.

122 הופעת עורך דין בתקשורת בקשר לעניין שבו הוא מייצג מעלה כמה וכמה סוגיות אתיות שלא זה המקום לעסוק בהן. ראו: לימור זר-גוטמן, "הנאמנויות של עורך הדין" **חובות אמון במשפט הישראלי** (עורכים רוהי פלאטור-שנער ושוקי שגב, 2010) 245, 268–269; דרור ארד-אילון, "עורך הדין והתקשורת", **אתיקה מקצועית** 21 (ינואר 2007) 1.

להראות באמצעותו את השינוי שחל במונח "כבוד המקצוע" ולהסביר מדוע חשוב לבסס כיום את כבוד המקצוע בכלל ואת הכבוד המוסרי בפרט (המובן השלישי).

כפי שכבר נטען, כללי ההפרדה בין הפרטי למקצועי שהדגישו את הכבוד הטקסי ואת יראת הכבוד (שני המובנים הראשונים של כבוד המקצוע) אינם מתקיימים כיום בישראל, ובפועל קיים עירוב בין שתי הספרות. העירוב משתקף בהצגתם של עורכי הדין בתקשורת כאשר הם מופיעים במצב השלישי – כאדם פרטי. למשל: הנה מקבץ ידיעות שהופיע באתר Ynet בעת ובעונה אחת. בכותרת הראשית: "הטיפ והבינגו: כך נחשפה 'כנופיית הפרקליט' מיפו".¹²³ כתבה מרכזית נוספת, באותו עניין: "בת 3 ואביה ניצלו מחיסול: פינקלשטיין רצה נקמה: החבורה מיפו פעלה לפי החשד בשירות עורך הדין מתל-אביב, שביקש לנקום בגרושתו. הוא ניסה לכאורה לרצוח את בעלה, כשהפעוטה ברכב".¹²⁴ כתבה נוספת בדף הבית: "עוקץ הירושה: עורכי דין ניסו לגנוב מיליונים ממתים".¹²⁵ ובמדור הרכילות, אף הוא בדף הבית: "סהר שמיר המהממת רוצה לפחות חמישה ילדים: סהר היא מתמחה חנינית במשרד עורכי דין ורווקה נחשקת שמאמינה בשוויון בין המינים (כשהגבר עושה קצת יותר) ולא עושה סקס בדייט ראשון".¹²⁶ מקבץ נוסף במועד אחר: "פרקליט יעיל שהצטיין".¹²⁷ "הותר לפרסום כי הנאשם ברצח הוריו הוא עו"ד, שעבד במשרדו של יו"ר לשכת עורכי הדין לשעבר".¹²⁸ "בית המשפט האריך ביומיים את מעצר הפרקליטה שכבר נידונה בעבר למאסר. כפי שפורסם לראשונה ב-Ynet, עו"ד ליאורה ברקו חשודה שהחביאה במחסן בקומת מגוריה כלי נשק ותחמושת".¹²⁹ בהמשך טור של עורך דין אביגדור פלדמן ("עו"ד אביגדור פלדמן, שכן של מאהל רוטשילד") על אודות המחאה החברתית.¹³⁰

"דין, עורך-דין, חיפה". זוהי הכתובית שהופיעה לצד דמותו של דן מנו בתוכנית "הישרדות". למי שאינו מצוי בנבכי תוכניות הריאליטי, דן מנו לא סיפק שירותים משפטיים למשתתפי התוכנית, אלא השתתף בה כמתמודד מהשורה. לצידו, בתוכנית זו (על עונותיה השונות) השתתפו עוד כמה עורכי דין, מתמחים וסטודנטים למשפטים, אשר הוצגו ככאלה לכל אורך התוכנית.¹³¹ כך גם בתוכניות ריאליטי נוספות, דוגמת

- 123 אלי סניור ויואב זיתון, "הטיפ והבינגו: כך נחשפה 'כנופיית הפרקליט' מיפו", Ynet (17.5.2011).
- 124 אחיה ראב"ד, "בת 3 ואביה ניצלו מחיסול: פינקלשטיין רצה נקמה", Ynet (17.5.2011).
- 125 אחיה ראב"ד, "עוקץ הירושה: עורכי דין ניסו לגנוב מיליונים ממתים", Ynet (17.5.2011).
- 126 שרון דינר, "סהר שמיר המהממת רוצה לפחות חמישה ילדים" MYnet (17.5.2011).
- 127 אביעד גליקמן ואביאל מגנזי, "דניאל מעוז הוא עורך דין: 'פרקליט יעיל שהצטיין'" Ynet (2.10.2011).
- 128 שם.
- 129 אלי סניור ויואב מלכה, "טיל לאו במחסן: החשודה – עו"ד ליאורה ברקו", Ynet (2.10.2011).
- 130 אביגדור פלדמן "איה דפני? איה הזעם?" Ynet (2.10.2011).
- 131 כללי האתיקה, יש להזכיר, אינם חלים על סטודנטים למשפטים.

"האח הגדול". חלקם סיפרו בראיונות אישיים או במהלך שידורי התוכנית עצמה על עבודתם כעורכי דין.

אוסף פרסומים אלו מדגים את העירוב: במקרים רבים שבהם עורך דין מבצע פעילות שלילית בחייו הפרטיים, ההתייחסות התקשורתית אליו תהיה כאל עורך דין, אף שאין קשר בין עיסוקו המקצועי לבין פעילותו השלילית.¹³² במקרים אחרים הזדהותו של אדם כעורך דין (והמוניטין המקצועי שצבר) משמשת כרטיס כניסה שבו משתמשים עורכי דין כדי לקדם דעות ופעילויות פרטיות חוקיות שלהם אשר אינן לא מוסריות, ועשויות אף להיות חיוביות ביותר. למשל, עורכי הדין משתמשים במכובדות המקצועית כדי לקדם את עצמם, ולעיתים הזיהוי כעורך דין עשוי לחזק את כבוד המקצוע, ובכך לתרום לכלל עורכי הדין.¹³³ מנגד, כאשר מדובר על התנהגויות הפוגעות בתקנת הציבור, זיהוי האדם כעורך דין פוגע בכבוד המוסרי של הפרופסיה, ולכן יש להעמידו לדין משמעתי בגינן. בפרק הקודם הומלץ על קריטריון זה באשר להעמדה לדין משמעתי בגין התנהגות בחיים הפרטיים שהיא אינה הולמת, וכך יש לעשות גם כאשר מדובר בהרשעה בעבירה פלילית שיש עימה קלון.

בהופעת עורכי דין בתקשורת ניתן להיעזר בקריטריון של תקנת הציבור לצורך העמדה לדין משמעתי.¹³⁴ אם עורך דין המופיע בתוכנית "הישרדות" ירמה את חבריו לתוכנית שעומם כרת ברית – תעלה השאלה אם התנהגות זו פוגעת בתקנת הציבור. דהיינו, אם רמאות במסגרת משחק חברתי נושא פרסים בעלי ערך כספי גבוה נחשבת בחברה הישראלית להתנהגות לא ראויה עד כדי כך שהיא סותרת את ערכיה הבסיסיים

132 על"ע (מחוזי י-ם) 1734/00 הוועד המחוזי של לשכת עורכי-הדין בח"א-יפו נ' שפטל (פורסם בנבו, 2002); למעשה, עורך הדין עלול לשלם מחיר נוסף, של תפיסתו ברשת התקשורת, לעיתים בציון שמו. במילים אחרות, עורכי דין שמעור, אפילו מעידה חד-פעמית, בחייהם הפרטיים זוכים לאזכור ולכותרות שלא היו זוכים להם אלמלא היו עורכי דין. בעניין זליגמן (CA 29/39 Seligman v. The Attorney-General, 2 S.C.J. 345 (1939)), פסק דינו של השופט גד פרומקין מבקר את התנהלותו של עורך דין זליגמן, שהפר את החוק (חוקי העלייה והפח"פ). שם, בעמ' 351–352. משפט זה זכה לסיקור תקשורתי נרחב, אולי משום מעמדו ותפקידו של עורך הדין (ראו: זהר קסולין-בונה, "דרך שופט בארץ-ישראל המנדטורית – השופט גד פרומקין ופועלו בויקה לסכסוך הערבי-יהודי", (עבודת סמינר, אוניברסיטת חיפה, 2009, <http://bit.ly/2thQa4p>). אז כן כיום: שחר הזלקורן, "תכירו: מסע השכרות הפרוע של עורכת דין א' " Ynet (3.9.2009); אלי סניור "עו"ד נתפס נוהג ללא רשיון עם מנת קוקאין" Ynet (24.3.2003); נתיב נחמני "עו"ד נתפס עם זונה, סמים ו-14 אלף שקל" NRG (8.8.2010).

133 מקרים אלו מזכירים במידה רבה את עניין קנבל (לעיל, הערה 82).

134 ההחלטה אם להעמיד לדין משמעתי במקרים אלו מבוססת על קריטריונים נוספים: חופש הביטוי, הקשר בין ההתבטאות למסגרת המקצועית של עורך הדין, הצורך בחיזוק אמון הציבור. ראו: זר-גוטמן (לעיל, הערה 122); דרור ארד-איילון, "איך אתה מדבר?", **מקצועית** 46 (2012) 1.

של החברה. אם אכן כך, ולא ברור כי אלה הם פני הדברים, ייתכן שיהיה מקום להעמיד את עורך הדין לדין משמעתי.

מנגד, אם עורך הדין יכבד הסכמי ברית אלו אף כשהדבר יסב לו נזק רק משום שקיבל עליו מחויבות, יראה הציבור שעורכי הדין מקפידים על התנהגות מוסרית, ובכך יתחזק הכבוד המוסרי של עורכי הדין. הופעה בתקשורת היא ההזדמנות של עורכי הדין להפגין בגלוי התנהגות מוסרית ובכך לחזק את הכבוד המוסרי של הפרופסיה. בהופעת עורכי דין בתקשורת כאדם פרטי יש פן של הנגשת המקצוע ושל יצירת קרבה בין הציבור לעורכי הדין, והדבר מאפשר לציבור להתרשם מהתנהגות מוסרית של עורכי הדין, אם אכן יקפידו אלה על התנהגות כזו.

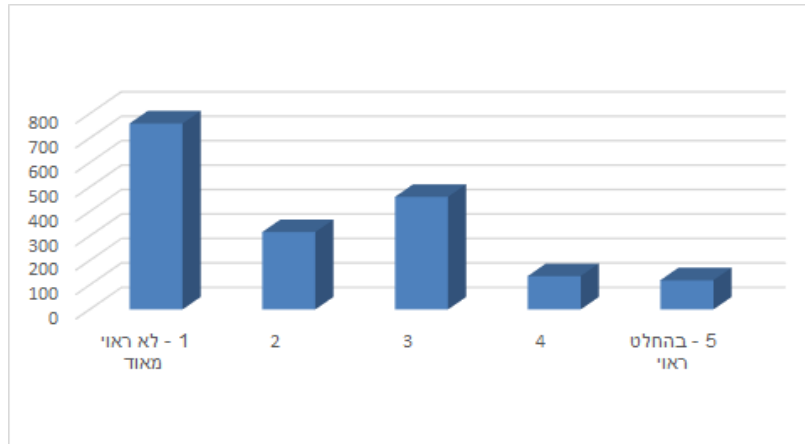
עמדת הלשכה עברה שינוי דרמטי – עד לסוף שנות השמונים של המאה הקודמת הועמדו עורכי דין לדין משמעתי בגין הופעה בתקשורת הגם שהייתה בעניין מקצועי.¹³⁵ מאז התהפכה הגישה: אין בעיה עקרונית במצב זה של הופעת עורכי דין בתקשורת כאדם פרטי, ובפועל לא הועמד אף עורך דין אחד לדין משמעתי בגין עצם הופעתו בתקשורת. עם זאת התנהגות או התבטאות לא ראויות של עורך הדין כחלק מהופעתו בתקשורת עשויות להיחשב לעבירת משמעתי. ועדת האתיקה הארצית דחתה תלונה שעסקה "בתופעה מדאיגה ומחמירה של השתתפות עורכי דין" בתוכנית ריאליטי. הוועדה חזרה על ההלכה שלפיה "אין איסור כללי על עורכי דין להופיע בתוכנית טלוויזיה שלא במסגרת תפקידם המשפטי. יחד עם זאת, כללי האתיקה חלים גם על עורך דין בחייו הפרטיים ובכלל זה בהופעותיו בתקשורת".¹³⁶ ייתכן שעמדת הלשכה נובעת מההבנה כי הדבר רק ייטיב עם עורכי הדין. וייתכן כי הלשכה הבינה שמדובר בגזרה שציבור עורכי הדין לא יוכל, ולא ירצה, לעמוד בה.

עם זאת עורכי הדין עצמם עדיין אינם מקבלים גישה זו. עורכי דין נוטים להסתכל על הופעת עמיתיהם בתקשורת כאדם פרטי בביקורתיות רבה ורואים בכך פגיעה בכבוד המקצוע, בהתעלמם מחופש הביטוי שבמסגרתו נעשות הופעות אלו. לדעתנו, ההסתכלות הביקורתית נובעת מכך שהופעות תקשורתיות כאמור של עורכי דין פוגעות בשני מובניו הראשונים של מונח הכבוד: במובנו הראשון – הכבוד הטקסי – כי משעורכי הדין מופיעים כאחד האדם בתוכניות ריאליטי, הם מאבדים את מעמדם כאלוהים ושוברים את הבידול בינם לבין האוכלוסייה; במובנו השני – יראת הכבוד – כי הציבור רואה שוב ושוב בעורכי הדין בתקשורת אנשים פרטיים, כאחד האדם, ולא מי שהגיעו להישגים מקצועיים ייחודיים בזכות יכולת ומאמץ (כפי שקורה במצבים שבהם עורך הדין מופיע בתקשורת בהקשרים מקצועיים). ממצאי סקר מקיף בקרב עורכי

135 Darr and Zer-Gutman (לעיל, הערה 55).

136 החלטה "הופעת עורכי דין ומתמחים בתוכניות ריאליטי בטלוויזיה", אתיקה מקצועית 44 (אוקטובר 2011) 7-8.

הדין¹³⁷ מראים כי לפחות בכל הקשור לשאלת ההשתתפות בתוכניות הריאליטי עמדת עורכי הדין שמרנית. רובם סבורים כי לא ראוי שעורכי דין ישתתפו בתוכניות ריאליטי ויציינו את תוארם זה.

עמדה זו עולה גם מהתבטאויות של עורכי דין המגיבים בתגוביות (טוקבקים) או במאמרים על הופעה בתקשורת של עורכי דין. לדוגמה, משה צודיקר עוסק במאמר קצר בביטאון "הפרקליטים" בהתנהלותו של דן מנו (כהתנהלות מניפולטיבית וכוחנית, לכאורה) ב"הישרדות" ומוצא את זו כפוגעת בתדמית הפרופסיה: "דמותו של דן רק מחזקת את התדמית הרעה שציבור עורכי הדין סובל ממנה"¹³⁸. יעל ולצר טוענת באותו ביטאון ובאותו הקשר: "מעטים מהם חושבים על המחיר הכבד שייתכן שייאלצו לשלם בתקופת הפוסט-ריאליטי, שכן ברגע אחד [...] הם עלולים להצטייר [...] כמניפולטורים, נעדרי אינטליגנציה, לא מוסריים [...] – לא תכונות שראוי להתהדר בהן בעולם העסקי או בין כותלי בית המשפט"¹³⁹. במקרה אחר, שבו הופיעה עלמה המדגמנת בהתערטלות חלקית, אגב אזכור עיסוקה כעורכת דין, נכתב בתגוביות של מי שהזדהו כעורכי דין¹⁴⁰:

¹³⁷ הסקר נערך בידי ד"ר לימור זר-גוטמן וד"ר איל כתבן בשנת 2011. במסגרתו הופץ שאלון לכ-20,000 עורכי דין שהיו רשומים באותה עת במאגר הדיוור של הלשכה. על השאלון השיבו 2000 עורכי דין שזה שיעור משיבים של 9.5% הנחשב גבוה בסוג זה של שאלונים.

¹³⁸ משה צודיקר, "עם של נוכלים אנחנו?", **הפרקליטים** 18 (דצמבר 2007–ינואר 2008) 50.

¹³⁹ יעל ולצר, "המירוץ לפרסום", **הפרקליטים** (יוני 2012). יש לשים לב כי ולצר מניחה שהתנהגות עורך הדין במהלך תוכנית הריאליטי תהיה מנוגדת למוסר. אם אכן זה המצב, ממילא גם לדעתנו ניתן להעמיד את עורך הדין לדין משמעותי. נראה לנו כי מרבית עורכי הדין אשר מופיעים בטלוויזיה (ואפילו מרבית עורכי הדין אשר מופיעים בתוכניות ריאליטי) אינם מתנהגים התנהגות לא מוסרית. אולם ייתכן כי "עקרון הבולטות", שלפיו הדימוי של המקרה הצבעוני ביותר הוא שנחקק בזיכרון, מביא את ולצר להתייחס כך לעצם ההופעה בתוכנית ריאליטי. אם זה המצב, ייתכן כי ענישה על התנהגות לא מוסרית

"המצב היום שכל מי שאוחז בתעודת זהות יכול ללמוד משפטים. התחום פרוץ והכבוד למקצוע נעלם".

"יש להחזיר את הפיקוח על מקצוע זה".

"צריך לתבוע אותה על הוצאת שם רע למקצוע".

"בתור עו"ד – אני מתבייש".

"היא באמת יפה, אבל בשביל עו"ד זה לא מקובל להצטלם ככה".

"התנהגות שאינה הולמת עורך דין: לא הולם את המקצוע! עילה לפנות לבית הדין המשמעתי!"

עמדת עורכי הדין כפי שהובאה לעיל, ולפיה הופעת עורכי דין בתקשורת עלולה להיחשב לעבירת משמעת גם אם אין מעורבות בה עבירת משמעת לבד מעצם ההופעה, וגם אם אינה פוגעת בכבוד המוסרי, שכן אינה מנוגדת לתקנת הציבור – נובעת מרצונם של עורכי הדין לשמור על הכבוד הטקסי שלהם ועל יראת הכבוד כלפיהם. אולם כפי שנאמר לעיל, הניסיון לשמור על הכבוד הטקסי ועל יראת הכבוד מוביל בטווח הארוך דווקא לפגיעה בכבוד המקצוע. לדעתנו, הבעיה אינה בעצם ההופעה בתקשורת אלא בפרופיל המוסרי (או הלא מוסרי) שמראה ההופעה. הופעת עורך דין בתקשורת כאדם פרטי המגלה התנהגות מוסרית יכולה להוביל לטיפוח הכבוד המוסרי של פרופסיית עריכת הדין.

ממצאי הסקר ותגובות עורכי הדין שהובאו לעיל מעידים על ניסיון מאולץ לשמר את הכבוד הטקסי ויראת הכבוד. אך כפי שנטען בפרק ד, שבו הצגנו שני גורמים שהביאו לפיחות בכבוד הטקסי ושני גורמים שהביאו לפיחות ביראת הכבוד, כיום קשה לשמר שני מובנים אלו של הכבוד. על עורכי הדין להפנים כי במציאות של ימינו הכבוד הטקסי ניתן לחיזוק רק בהקשר של הופעת עורכי דין בבתי משפט, ואת יראת הכבוד יש לחזק בדרך של הכשרה מקצועית גבוהה ונמשכת ובהקפדה על דין משמעתי מחמיר. איסור על עורכי דין להשתתף בתוכניות ריאליטי או דרישה שלא להצטלם לעיתון בבגד ים לא תחזיר ולא תחזק שני מובנים אלו של הכבוד. להפך, איסורים אלו פוגעים בפרופסיה, באשר הם מציינים את עורכי הדין כמנותקים מהמציאות ומרחיקה את הציבור מהם.

שנחשפת (מרצונו של עורך הדין) בתקשורת המונים צריכה להיות חמורה מענישה על אותה התנהגות שאינה מיועדת לחשיפה בתקשורת ההמונים בשל הנזק החמור יותר שגורמת להתנהגות הנחשפת. יצוין כי נראה שדיון זה הוא אקדמי בלבד, שכן בפועל הסיכוי שעורך דין יועמד לדין בשל התנהגות במהלך הופעה טלוויזיונית, קטן ביותר. 140 רואי (איקו) עוזרי, "בת אל עושה יופי של צדק", MYnet (30.10.2011).

כאמור לעיל, לשם שמירה על כבוד המקצוע נדרש שעוצמתם המצטברת של שלושת מונחי הכבוד תהיה בעוצמה הנדרשת כדי לשמור על המונח הכולל. לפיכך דווקא הופעת עורכי הדין בתקשורת יוצרת הזדמנות לעורכי הדין למלא את החלל שנוצר בכבוד המקצוע בשל היחלשות שני מובני הכבוד הראשונים, בכבוד המוסרי, בתנאי שהתנהגותם בהופעתם בתקשורת תיחשב למוסרית בעיני הציבור.

ו. המדיניות המוצעת – עירוב בין פרטי למקצועי ככלי לחיזוק הכבוד המוסרי

כפי שראינו, הופעת עורכי דין בתקשורת כבני אדם פרטיים לא רק גוררת תגובות רבות מצד עמיתיהם, אלא גם מהגישה עד כמה חזק העירוב בין הפרטי למקצועי במציאות ימינו. הקושי לשמור על ההפרדה בין הפרטי למקצועי אינה רק נחלת עורכי הדין. העידן של ימינו מתאפיין בטשטוש בין הפרטי למקצועי, בשל שינויים חברתיים, טכנולוגיים ותקשורתיים. לדוגמה, המחשב והאינטרנט מאפשרים עבודה מהבית; דף הפייסבוק של כל אדם כולל תכנים מקצועיים ופרטיים, ועמיתים מתויגים בדף כחברים; חברות מסחריות מבקשות למתג עצמן כחברות שלנו ובכך לגרום לנו לאהוב אותן (ולקנות ממוצריהם).

מחמת קושי זה ומחמת העובדה שבפועל כבר קיים עירוב בין הפרטי למקצועי, על עורכי הדין לקבל בשלב הראשון את העירוב על יתרונותיו וחסרונותיו. בשלב השני יש להתערב ולמנוע את העירוב בין הפרטי למקצועי רק מקום שיש באיסור כדי לתרום לכבוד המוסרי של עורכי הדין. לדוגמה: אין מקום להגביל עורך דין בעיסוק בתחום אחר אלא אם יש בעירוב התחומים כדי להביא למצב של ניגוד עניינים אסור, כי אז אי-הגבלת העיסוק היא למעשה היתר להימצאות בניגוד עניינים הסותר את תקנת הציבור,¹⁴¹ ולפיכך פוגע בכבוד המוסרי של עורכי הדין.

כאמור לעיל, זו עמדת הכללים מאז שנת 2003, שאינם אוסרים על עורך דין עיסוק נוסף, אלא אוסרים להימצא בניגוד עניינים בין שני העיסוקים.¹⁴² בדומה לזה, אין מקום להעמיד לדין משמעותי עורכי דין בגין התנהגות פרטית הפוגעת בראת הכבוד או בכבוד הטקסי, אלא רק בגין התנהגות פרטית המנוגדת לתקנת הציבור, ולפיכך פוגעת בכבוד המוסרי, או בגין התנהגות פרטית שפוגעת בכבוד הטקסי של בתי המשפט.

141 רע"א 4802/98 שידורי פרסומת מאוחדים בע"מ נ' רשות השידור, פ"ד נה(1) 587, בעמ' 601 (1998).

142 למשל, אסור לעורך דין של חברה לעבוד גם בתור רואה החשבון שלה; אסור לסוכן ביטוח שמכר פוליסת ביטוח לעבוד אחר כך בתור עורך דין המייצג לקוח התובע על בסיס אותה הפוליסה.

הראינו כי זו גישת הפסיקה המרשיעה משמעתית בגין עבירה פלילית שיש עימה קלון (סעיף 75 לחוק) והמלצנו על אימוץ גישה זו גם באשר לעבירות משמעת של התנהגות שאינה הולמת הנוגעות להתנהגות בספרה הפרטית. דוגמה נוספת היא בעניין הופעת עורכי דין בתקשורת כבני אדם פרטיים אך מזוהים כעורכי דין. הופעה כזו נחשבת למותרת הגם שיש בה לפגוע ביראת הכבוד או בכבוד הטקסי, בתנאי שאינה מנוגדת לתקנת הציבור, וממילא אינה פוגעת בכבוד המוסרי של הפרופסיה. כפי שהראינו, זו העמדה העולה מהחלטת ועדת האתיקה הארצית בדבר הופעת עורכי דין בתוכניות ריאליטי.

לעורכי דין הזכות להגשים את עצמם ולהיות מעורבים בכובעם זה במגוון פעולות חוקיות. הזדהות של אדם כעורך דין בביצוע פעולה פרטית מותרת גורמת לציבור לראות בעורכי הדין בני אדם אשר קל להזדהות עימם. הזדהות כזו מגבירה את המוכנות לקבל את האתיקה השונה של עורכי הדין כאשר הם פועלים בכובעם המקצועי. לפיכך גם אם מדובר בפעילות שרוב עורכי הדין לא היו בוחרים בה, כמו הופעה בתוכנית ריאליטי, אין לאסור אותה כי היא אינה בעלת פגם מוסרי בעיני הציבור.

הדרך לגרום לציבור לקשר בין עורכי דין לבין התנהגות מוסרית היא להחיל סנקציות משמעתיות רק בגין התנהגויות פרטיות המנוגדות לתקנת הציבור; לאפשר חיבור בין הפרטי למקצועי בכל מקום שהדבר אינו גורם לפגיעה בתפקוד המקצועי או בתקנת הציבור; לאפשר הופעת עורכי דין בתקשורת כאדם פרטי בהקפדה על התנהגות מוסרית ראויה.

סיבה חשובה מדוע כדאי להתבסס ולחזק את הכבוד המוסרי נעוצה באפשרות הטמונה בו למתן את נזקי הדרך היחידה שבה ניתן כיום לשמר את הכבוד הטקסי. כפי שהסברנו, כיום הכבוד הטקסי מתקיים רק בפעילות עורך הדין בבית המשפט, והוא נשמר בדרך של מכשולים צורניים (מדי משפט) ושפתיים (שימוש בשפה משפטית). אלא שדרך זו אינה מובנת לציבור הרחב הרואה בשפה ובלבוש המשפטי פרקטיקות מרחיקות ההופכות את עולם המשפט למסורבל ולא נגיש. אלו הם נזקי השמירה על הכבוד הטקסי, היוצרים למעשה נטל על עורכי הדין כשאין להם ברירה אלא להמשיך ולקיים את הכבוד הטקסי כלפי בית המשפט. בבעיה זו יכול לסייע הכבוד המוסרי, באשר יש בו למתן את הגישה העוינת מהציבור באמצעות הצגת עורכי הדין כבעלי כבוד מוסרי.

סיכום

המאמר מחבר בין שני יסודות של פרופסיית עריכת הדין: הראשון, המונח "כבוד המקצועי", שהוא מונח מרכזי ומכונן, בעל שימושים רבים ומגוונים; היסוד השני הוא ההבחנה בין הספרה הפרטית לספרה המקצועית אצל עורכי הדין. המאמר סקר את שני

היסודות ואת השינויים שהם עברו לאורך שנות קיומה של פרופסיית עריכת הדין בישראל.

אשר ליסוד הראשון שעליו בנויה הפרופסיה – למרות השימושים הנרחבים במונח "כבוד המקצוע" בקרב הפרופסיה של עורכי הדין, אין לו בדין הקיים (כללים, פסיקה והחלטות) כל הגדרה קונקרטית, וההכרעה נעשית אינטואיטיבית ממקרה למקרה. זהו מצב בעייתי היוצר חוסר אחידות וחוסר ודאות. את הבעיות האלו בא לתקן המודל המוצע במאמר להגדרת המונח, שלפיו כבוד המקצוע מורכב משלושה מובנים שונים המשלימים זה את זה, ואשר אין ביניהם חלוקה, ואין משקל קבוע לכל אחד מהם. היחס בין שלושת מובני הכבוד שהצענו – כבוד טקסי, יראת כבוד וכבוד מוסרי הוא שכשמוכרן מסוים נחלש יש צורך למלא ולחזק את חלקו של מובן אחר, שאם לא כן, יתרוקן ויקרוס כבוד המקצוע.

בשני העשורים האחרונים נשחקו הכבוד הטקסי ויראת הכבוד כלפי פרופסיית עורכי הדין. הגורמים שהובילו לשחיקת הכבוד הטקסי הם ריבוי עורכי הדין וחשיפה מוגברת של עורכי דין באמצעי התקשורת. הגורמים שהובילו לשחיקת יראת הכבוד הם הטענות (לא מבוססות ככל שיהיו) בדבר יכולתם והכשרתם הירודה של עורכי הדין בוגרי המכללות, שכיום הם רוב בפרופסיה, והנגשת המשפט והפיכתו לעממי ומובן.

את הריק שנוצר בעקבות שחיקתם של שני מובני הכבוד הראשונים יש למלא באמצעות המובן השלישי – הוא הכבוד המוסרי. את הכבוד הטקסי ניתן וראוי לשמר רק בהקשר של הופעה בבתי משפט – מדי משפט וכללי ההתנהגות באולם, רק מחמת הצורך לשמר את כבודה הטקסי של מערכת. את יראת הכבוד יהיה קשה להשיב, וגם זאת רק בדרך של העלאת הרמה המקצועית של עורכי דין והקפדה על אכיפת כללי הדין המשמעתי עליהם. אלה משימות מורכבות ביותר, שספק אם יושגו. המאמר הסביר איך שלושה מארבעה גורמים אלה עשויים דווקא לחזק את המובן השלישי של הכבוד המוסרי. מאחר שגורמים אלה הם בבחינת מצב נתון, ואין אפשרות לשנותם, ומאחר שכבוד מקצוע חזק חשוב לפרופסיה, על הפרופסיה להשקיע את מאמציה בחיזוק הכבוד המוסרי. הסיבה להפניית המאמצים לכבוד המוסרי היא שבמצב העובדתי והחברתי הקיים היום בישראל דינם של ניסיונות לחזק את הכבוד הטקסי ואת יראת הכבוד כנראה לא יצליחו. אין משמעות הדבר כי לכבוד המוסרי יש עדיפות על שני סוגי הכבוד האחרים.

אשר ליסוד השני שעליו בנויה הפרופסיה, ההפרדה בין הספרה הפרטית למקצועית, הרי שזו מעולם לא הייתה מוחלטת והרמטית. גם בתקופה שבה נשמרה הפרדה מתוך כפייה ואילוץ, היו כמה חריגים בדמות כללים שהכירו את העירוב והסדירו אותו. אך בעשורים האחרונים הפכו החריגים לכלל, והעירוב הכמעט מוחלט בין השניים הוא עובדה מוגמרת. נוסף על זה, הסברנו מדוע יש לקבל עירוב זה ולראות את יתרונותיו.

המאמר סקר את הזירות השונות שבהן נשמרה ההפרדה בין הפרטי למקצועי למול הזירות שבהן קיים עירוב בין השניים והראה איזה מובן של הכבוד המקצועי אפשר בכל זירה את ההפרדה או לחלופין את העירוב. בזירות שבהן קיים עירוב, וניתן להעמיד לדין משמעתי בגין מעשים שבוצעו בספרה הפרטית, הצעתנו היא להפעיל את הסמכות בעזרת הקריטריון של פגיעה בתקנת הציבור, שהוא הבסיס לכבוד המוסרי; כך רק התנהגות בספרה הפרטית הפוגעת בתקנת הציבור, בערכים החברתיים הבסיסיים של החברה הישראלית, תהיה עבירת משמעת.¹⁴³

השילוב בין שלושת מובני הכבוד במציאות של ימינו, שבה העירוב בין שתי הספרות רב, וקשה להבחין בין פעולות מקצועיות לפרטיות, מוביל למסקנה שעל הכבוד הטקסי להישמר רק במסגרת ההגנה על הכבוד הטקסי של בתי המשפט ולמענם. אומנם ההגנה על כבוד זה עלולה לעורר אנטגוניזם כלפי עורכי הדין, אך השמירה על כבוד מערכת השיפוט מחייבת לשמור עליו. לכן יש להעמיד לדין משמעתי עורך דין שהתנהגותו פוגעת בכבוד הטקסי של בתי המשפט, לדוגמה עורך דין שהתבטא בצורה פוגענית כלפי שופט בזמן דיון.¹⁴⁴

את יראת הכבוד ניתן לשמר רק בהשקעה בשיפור רמת ההכשרה של עורכי הדין (לרבות הכשרה נמשכת לאחר ההסמכה) וחיזוק ניכר של מנגנוני הדין המשמעתי, וכך הציבור ישתכנע שעורכי הדין הם אומנם בעלי יכולת מקצועית גבוהה הראויה ליראת כבוד. בשנת 2016 הביאה הלשכה לתיקון החוק,¹⁴⁵ ולפיו בחינת ההסמכה תכלול גם נושאים מהותיים ולא רק פרוצדורה. התיקון הוביל לשינוי רבתי במתכונת בחינות ההסמכה החל מסוף שנת 2017.¹⁴⁶ בד בבד קידמה הלשכה את תיקון 39 לחוק לשכת עורכי הדין שעבר לאחרונה בכנסת, שבמסגרתו הוארכה תקופת ההתמחות משנה לשנה וחצי.¹⁴⁷ המטרה המוצהרת של מהלכים אלו היא לשפר את רמת ההכשרה של עורכי

143 והשוו לדברי הנשיא שמגר בהקשר אחר: "ההימנות על קבוצה חברתית, או על סוג אנשים מוגדר, גורר עמו, לעתים, התחייבויות בעלות משקל כה מכריע וכה קובע מבחינה חברתית וציבורית, עד כי אין להסכים שפלוגי הנמנה על הקבוצה או סוג האנשים יפרוק מעל עצמו, באמצעותה של התקשרות חוזית גרידא, את עולה של התחייבות כגון זו" (ע"א 614/76 פלמונית נ' אלמוני, פ"ד לא(3) 85, בעמ' 93 (1977)). דברים אלה יפים בשינויים המחויבים גם לענייננו: ההימנות עם קבוצת עורכי הדין גוררת איתה התחייבויות בעלות משקל כה מכריע וכה קובע מבחינה חברתית וציבורית, עד כי אין להסכים שעורך דין פלוגי יפרוק מעל עצמו, באמצעותה של פעילות פרטית גרידא, את עולה של התחייבות כגון זו.

144 בן-נון, כתבן ושנור (לעיל, הערה 92).

145 סעיף 38 לחוק לשכת עורכי הדין בנוסחו החדש בעקבות תיקון 38 לחוק לשכת עורכי הדין שאושר בחודש מרץ 2016.

146 הודעת הוועדה הבוחנת לפי חוק לשכת עורכי הדין בעניין המתכונת הצפויה לבחינת מועד חורף 2017 (פורסם ב- 6.6.2017) ניתן לצפייה ב- http://www.israelbar.org.il/UploadFiles/bar_exam_committee_winter_2017_notice.pdf.

147 חוק לשכת עורכי הדין (תיקון מס' 39), תשע"ז-2017, ס"ח 2657. התקבל בקריאה שלישית ביום 25.7.17.

הדין כדי להגן על כבוד המקצוע וכן על פרנסתם של עורכי הדין הקיימים.¹⁴⁸ אולם ספק אם מהלכים אלה כשהם לבדם יצליחו בשימור יראת הכבוד כלפי עורכי הדין. השמירה על הכבוד המוסרי צריכה להיעשות בקביעה כי התנהגות הפוגעת בכבוד המוסרי, גם כשהיא נעשית בספרה הפרטית, היא עבירת משמעת. הקביעה מהי התנהגות הפוגעת בכבוד המוסרי אינה מבוססת על סטנדרט מוסרי, שמתבעו בעייתי לקביעה, אלא על מונח משפטי ידוע – תקנת הציבור. התנהגות עורך דין הפוגעת בתקנת הציבור היא אפוא פגיעה בכבוד המוסרי של הפרופסיה. לפרופסיה יש עילה להעמיד לדין משמעתי בגין התנהגות שאינה הולמת עורך דין שהתנהגותו בספרה הפרטית או הציבורית פוגעת בתקנת הציבור, לדוגמה: עורך דין שהפר את חובת הסודיות כלפי לקוח לטובת השגת פרסום בתקשורת יש עילה להעמידו לדין משמעתי הואיל ופגע קשות בתקנת הציבור בכך שהפר את מוסד הסודיות ופגע ביחסי האמון בין עורך הדין ללקוחו לטובת רווח אישי. דוגמה נוספת להתנהגות שהיא פגיעה בתקנת הציבור, ולפיכך פגיעה בכבוד המוסרי של הפרופסיה, היא עורך דין שבחיי הפרטיים ינהל בית בושת. מנגד, ספק אם יש להעמיד לדין משמעתי עורכת דין אשר מופיעה בסרטים פורנוגרפיים, שכן ספק אם הופעה מרצון בסרט כזה פוגעת בתקנת הציבור, הגם שיש שיראו בכך סטייה מסטנדרט מוסרי כלשהו.

מהמסקנות באשר לכבוד נובעות מסקנות באשר לעירוב בין הפרטי למקצועי אצל עורכי הדין בשתי זירות שונות. אשר לזירת העירוב הראשונה, זו שבה עורך דין פועל פעולה פרטית, יש להעמיד עורך דין לדין משמעתי בגין התנהגות פרטית רק כאשר התנהגותו זו מנוגדת לתקנת הציבור ולפיכך פוגעת בכבוד המוסרי. אשר לזירת העירוב השנייה, שבה עורך דין מופיע בתקשורת, אין להתעקש על איסור/צמצום הופעות כאלה אלא לדרוש התנהגות מוסרית בהן. הופעה בתקשורת ששומרת על התנהגות מוסרית מחזקת את הכבוד המוסרי של עורכי הדין בעיני הציבור, ובכך ממילא גם את כבוד המקצוע. השימוש בתקנת הציבור כקריטריון לקביעת הכבוד המוסרי אשר עומד מאחורי כבוד המקצוע, אינו אמור להביא לשינוי בדין אלא להעניק יסוד תאורטי ואנליטי לפסיקה.

השגת הכבוד המוסרי דורשת ממרבית עורכי הדין התנהגות ראויה שתהלוך את תקנת הציבור. זו אינה משימה פשוטה, אבל זו ממילא הדרישה של הפרופסיה מחבריה. איננו מציעים אפוא להטיל חובה חדשה על עורכי הדין, אלא לנתב את מה שכבר קיים לטובת השגת הכבוד.

148 ספק אם שיקול זה – שיקול ההגנה על פרנסתם של עורכי דין קיימים – הוא לגיטימי. זהו שיקול של גילדה אשר מנסה למנוע כניסתם של מתחרים לשוק, וספק אם הוא עומד במבחני חוק-יסוד: חופש העיסוק. במאמר זה אנו מתמקדים רק בשיקול ההגנה על כבוד המקצוע. לשיקול הראשון, ראו: זיו (לעיל, הערה 40) בעמ' 36.